

Realități Culturale

REVISTĂ DE ETNOGRAFIE, FOLCLOR ȘI CULTURĂ CONTEMPORANĂ

Solstițiul de vară:
cutume, însemne

Sumar

PAVEL POPA

Solstițiul de vară: cutume, însemne 1

MARINA NEGRU

Recomand cărțile..... 8

DUMITRU PĂSAT

Timpu ca determinantă interioară la Eminescu 9

ȘTEFAN SOFRONOVICI

Epoca Eminescu 11

GRIGORE GRIGORESCU

Saga soltaniană socratiană transnistreană..... 13

TATIANA BUTNARU

„La vatra slovelor cu tâlc”, o vatră a înțelepciunii populare . 15

LIUSEA URSACHI

Bibliotecile — puncte de informare a alegătorilor 16

MARIANA COCIERU

Interesul spirit al individualităților creatoare pentru valorile memoriei populare: argument 17

L. CEBOTARI

Un dușman al poporului 20

COLEGIUL DE REDACȚIE

Pavel Popa, redactor-șef

dr. **Varvara Buzilă**,

Muzeul Național de Etnografie
și Istorie Naturală

dr. hab. **Victor Ghilaș**

dr. **Mariana Cocieru**

Veta Ghimpu-Munteanu,

Teleradio-Moldova

Veronica Caraulan,

Direcția Culturală mun. Bălți

Gheorghe Nicolaescu,

Cabinetul metodic al Ministerului
Educației, Culturii și Cercetării

www.casadecreatie.md

A fost lansat site-ul www.casadecreatie.md

Acest site reprezintă mijlocul tehnic, care ne permite să oglindim și să arhivăm activitatea cultural-artistică de amatori și a meșterilor populari din republică.

Site-ul conține **arhiva digitală a revistei Realități Culturale**, disponibilă gratuit.

Compartimentul **Librărie** prezintă informații privind literatura metodică-științifică, de artă autohtonă și universală, necesară pentru instituțiile primare de învățământ artistic din republică.

Rubrica **Evenimente culturale artistice** va ține la curent cititorul cu diverse evenimente din viața culturală a țării, contribuind la promovarea și popularizarea culturii naționale.

În curând, pe site va fi disponibilă o **hartă interactivă** a satelor, raioanelor și zonelor folclorice.

Societatea culturală

Casa de Creație a Republicii Moldova

ISSN 1857-4424

Proiectul „Realități Culturale”

Tel./fax redacție: (022) 20-25-55
Telefoane: (022)20-25-53, 069392909 (Ion Șarban)
Mob.: 069 39 24 98 (Pavel Popa, redactor-șef)

APARE CU SUPTUL
INSTITUTULUI CULTURAL ROMÂN

E-mail: casadecreatie@gmail.com
Adresa: mun. Chișinău, str. București, 68, oficiile 338, 324
Paginare și machetare: Igor Condrea

PAVEL POPA

Solstițiul de vară: cutume, însemne

Soarele este cel mai important lucru din viața oricui, indiferent dacă ești plantă, animal sau pește, și îl vedem ca a ne fi dăruit de-a gata.

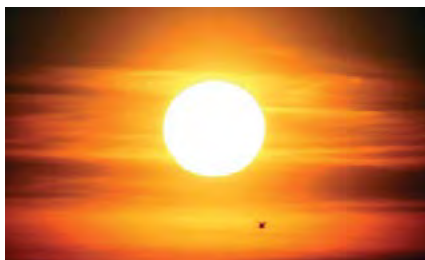
DANNY BOYLE

În viața de zi cu zi a omului, cele două solstiții care au loc în fiecare an, aproape că trec pe neobservate. Dicționarul online ne informează că Solstițiul întrușipează pe fiecare dintre cele două momente ale anului când Pământul se găsește la cea mai mare distanță de Soare (21 iunie și 21 decembrie) care marchează ziua (respectiv noaptea) cea mai lungă [1].

În același context propunem și o altă definiție a acestui eveniment: moment al anului când Soarele, în mișcarea sa aparentă pe bolta cerească, nu se mai deplasează spre Nord sau spre Sud, atingând cea mai mare înălțime (solstițiul de vară, 21 iunie) sau cea mai mică înălțime (solstițiul de iarnă, 22 decembrie) față de Ecuator. La solstițiul de vară, când razele Soarelui cad perpendicular (la amiază) pe Tropicul Racului este ziua cea mai lungă a anului, iar la cel de iarnă, când razele sunt perpendiculare pe Tropicul Capricornului, ziua cea mai scurtă în emisfera boreală [2].

Soarelui îi aparține un symbolism tot atât de plurivalent pe cât de bogată în contradicții este realitatea solară. Chiar dacă pentru multe po-

oare nu este un zeu, soarele se înfățișează ca o manifestare a divinității (epifanie uraniană). El poate fi conceput ca fiu al Zeului supreme și frate al curcubeului [...]. Soarele este considerat și ca fecundator El poate însă să și ardă sau săucidă. Soarele nemuritor se ridică în fiecare dimineață și se coboară în fiecare noapte pe tărâmul morților; el poate să ducă oamenii cu sine și, apunând, să-i omoare; pe de altă parte însă, el poate să călăuzească sufletele prin regiunile infernale și să le aducă a doua zi la lumină. Îndeplinește deci funcția ambivalentă de psihopomp ucigaș și de hierofant inițiatic [3, p. 842].

Soarele simbolizează idealuri înalte despre împlinire, precum și sentimentele de armonie și fericire. Fiind considerat unul dintre cele mai magnifice corpuri cerești vizibile, soarele este aducător de lumină, căldură și energie. A existat presupunerea că soarele ar fi fost un simbol deosebit de puternic pentru popoarele lumii antice. De exemplu: Pentru popoarele din Mezoamerica, soarele era

o altă întrupare a principiului masculin, asociat cu regalitatea și cu animalele solare, cum ar fi jaguarul. Incașii considerau soarele ca fiind strămoșul lor divin, iar aztecii credeau că trăiesc sub stăpânirea celui de-al Cincilea Soare. Gravuri din epoca de bronz, găsite în Europa, arată asocierea discului solar cu figurinele falice. În alchimie, conjunctiva dintre Sol, soarele masculin și Luna, luna feminină, este văzută asemenea contopirii dintre suflet și corp, aur și argint, rege și regină [4, p. 649].

Fiind o personificare a astrului zilei, Soarele în mitologie este dedicat marilor divinități ale omenirii: Zeus, Shiva, Crăciun, Mitra, Iisus. La vârsta senectuției de 365 zile (366 în anii bisecți). Soarele moare și renaște printr-un substitut al său la solstiții sau echinocții [5, p. 258].

În tradiția românească există mai multe legende despre Soare. Prin intermediul lor omul a încercat de nenumărate ori să descifreze misterul celor două principii cosmogonice.

Una dintre legende ne spune ca de fapt: Soarele a fost un tânăr foarte frumos și cuminte, ș-a făcut o treabă lui Dumnezeu.

– Oare ce să-i dau eu pentru lucrul ce mi l-a făcut?

– Zice Dumnezeu lui Sfântul Petru. Am să-l fac soare.

Și l-a pus să lumineze peste toată lumea [6, p. 63].

Din punct de vedere religios, românii dintotdeauna au asociat soarele cu Iisus Hristos:

Soarele e ochiul lui Dumnezeu.

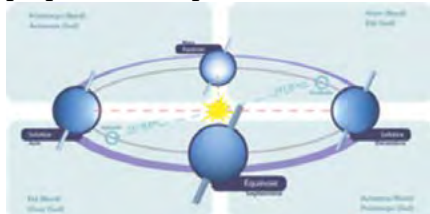
Soarele e scaunul lui Dumnezeu.

Soarele e ochiul lui Dumnezeu de zi și luna – ochiul lui Dumnezeu de noapte.

Soarele e fața lui Hristos. Soarele zice că de mult era pe lume, dar nu lumina. Tocmai atunci când s-a născut Hristos, a început soarele a încălzi și de la lună a se vedea. Atunci sluga împăratului a zis stăpânului său: Apolog sfinte, scoală și vezi că s-a născut altul mai mare decât tine și împăratul, de ciudă, a pus de au tăiat toți copiii de la doi ani în jos, gândind că-l va tăia și pe Hristos.

Jidanii întotdeauna întrebă pe oamenii noștri când e amiază, ei singuri niciodată nu se uită. Lor li-i ciudă pe soare că a început a încălzi tocmai când a venit Domnul Hristos [7, p. 263].

Conform științei despre astronomie, solstiții sunt numite doar cele două momente din an, despre care am vorbit mai sus. Acestea au loc atunci când planul determinat de centrul Soarelui și de axa de rotație a Pământului este perpendicular pe planul orbitei Pământului. Doar în aceste două momente ale anului unghiul razelor soarelui cu orizontul la amiază este cel mai mare vara numindu-l *solstițiul de vară*, sau cel mai mic iarna – *solstițiul de iarnă*. Explicația respectivă are la bază faptul că axa de rotație a Pământului nu este perpendiculară pe orbita lui.

Schemă care indică orientarea aproximativă a Pământului în raport cu Soarele la solstițiul din iunie (stânga), echinocțiul din septembrie (jos), solstițiul din decembrie (dreapta) și echinocțiul din martie (sus).

Sincron cu desfășurarea solstițiului, Soarele, pe măsură ce își realizează mișcarea aparentă pe cer,

privit de pe Pământ se va afla la cel mai îndepărtat punct al ecuatorului ceresc.

Corespunzător observațiilor noastre, fenomenul astronomic are loc anual de două ori grație celor două procese care apar pe planeta Pământ: *rotație și traducere*, care condiționează distribuția disproporționată a soarelui între cele două emisfere. În același timp marcând începutul anotimpurilor, fiind anti-tetice în fiecare emisferă.

Deci ambele solstiții sunt niște fenomene opuse în funcție de emisfera în care se află țara respectivă. Așa dar, adecvat vitezei atinse de Pământ pe orbita eliptică zilele și vremurile în momentul apariției solstițiilor nu sunt egale nicicând.

Constatări anterioare ne demonstrează că *solstițiul* este un eveniment astronomic care notifică **începutul verii sau a iernii**. Este timpul anului când soarele se concentrează mai intens pe una din cele două emisfere – jumătăți ale globului pământesc, determinate de ecuator sau de primul meridian. La rândul său, pământul este un corp sferic, iar Ecuatorul îl împarte în două emisfere, numite după cei doi poli: *emisfera nordică și emisfera sudică*.

Din punct de vedere etimologic, *substantivul* românesc *solstițiu* are etimologie dublă: *latinescul solstitium*, «*solstițiu*» și *franțuzescul solstice*. *Substantivul latin solstitium* este format din cuvântul latin *sol*, *solis*, *solem*: «*Soare*» și *stitium*, *derivat al verbului sisto, sistere, stiti, statum*: «*a o pri*», «*a face să stea*», «*a rămâne constant*», «*a se menține*». *Substantivul francez solstice* este un împrumut din limba latină: *solstitium*, «*solstițiu*». Spre deosebire de celelalte zile din an, când unghiul făcut de Soare cu orizontul la trecerea meridianului se schimbă semnificativ, de la o zi la alta, la solstiții acest unghi devine câteva zile staționar, din cauza *inversării sensului său de variație* [8].

Anual, cel mai des în jurul zilei de 21, mai rar de 22 iunie, în emisfera nordică are loc solstițiul de vară. În acest moment are loc trecerea meridianului. Tot atunci Soarele se află deasupra orizontului la unghiul

maxim, și intervalul diurn are durata maxima. Solstițiul de vară determină că durata zilei va avea cele mai lungi dimensiuni din an iar noaptea va fi cea mai scurtă.

Paralel, în emisfera sudică are loc solstițiul de iarnă la data de 21 decembrie (cel mai adesea), sau 22 decembrie.

Investigând Calendarul Gregorian vom constata că Solstițiul de vară din anul 2024 s-a produs la 21 iunie, la 20 iunie va avea loc în 2008, 2012, 2016, ceea ce nu s-a mai întâmplat din anul 1896, iar la 22 iunie a avut loc în anul 1975 și va cădea tot la această dată în 2203, 2207, 2211 și 2215, apoi în 2302, la 19 iunie va avea loc în 2488.

Majoritatea popoarelor asociază Solstițiul de vară cu diverse tradiții populare de sorginte păgână și creștină. În credința populară se spune că solstițiul de vară este prielnic unor magii puternice, care contribuie mult la realizarea avantajoasă a unor primeniri în dragoste, prosperitate sau sănătate.

La nivel mondial, celebrarea acestei zile are loc cu petreceri, picnicuri, cântece, dansuri și focuri etc. În antichitate, solstițiul de vară era folosit pentru a calcula cele mai distincte momente privind muncile agricole. Această perioadă era favorabilă pentru organizarea nunțiilor.

Conform constatărilor lui Ion Ghinoiu: *Solstițiul de vară, ziua cea mai lungă a anului după care începe să cadă puțin, câte puțin, «cu cât sare cocoșul de pe pragul casei sau cu cât se mișcă puil în găoacea oului» a fost determinat empiric prin observarea atentă a reperelor terestre, în special a bioritmurilor stabile ale unor plante (sânziana sau drăgaica), păsări (cucul), insecte (licuricii), și cosmice (răsăritul sau asfințitul astrilor și constelațiilor)* [9, p. 309].

Energia solstițiului de vară este considerată a fi a pasiunii, vitalității, creativității și belșugului. Scăldatul în lacuri sau râuri avea un efect curativ și simboliza ritualul renașterii, adică a se naște din nou, a da o viață recentă cuiva, a revitaliza, a regenera, a reapărea, a se refăce etc. Un veritabil exemplu al renașterii

este Paștele – sărbătoare creștinească cu o semnificație deosebită reprezentând perioada când familiile se reunesc, ziua devine tot mai mare și mai mare, durata nopții scade, iar natura renaște după somnul din timpul iernii. Deci, Paștele este simbolul renașterii, al unui nou început, al purificării și reînnoirii.

Apele vitale, pentru egiptenii antici au fost subiectul unui simbolism extins – sursa de viață. Ei considerau că toate lucrurile se iviseră din apele primordială, apa făcea cu puțință purificarea și era un simbol al reproducerii. În calitate de zeu al vegetației, Osiris era și zeul apelor Nilului. El era cel care lăsa ca apele râului să inunde anual câmpia din împrejurimi, lucru vital pentru cultivarea și fertilitatea pământului, care era reprezentat separate de Isis [4, p. 43].

În legendele cosmogonice ale multor popoare, apa reprezintă elementul primordial, de exemplu: *indienii din epoca Vedelor considerau și ei că «totul» originar «era o întindere nedeslușită de ape»; apa (cea curgătoare și cea stătătoare, a lacurilor), cu pământul, focul și vântul și încă alte trei substanțe alcătuiau modelul antic chinez al lumii; egiptenii, al căror teritoriu este străbătut de Nil, credeau că lumea întreagă, cu tot ceea ce cuprinde ea, s-a ivit din apă; unii dintre filosofi greci gândeau și ei că apa este începutul și temelul a tot ceea ce a fost, este și va fi, deci ca „principiul tuturor lucrurilor [10].*

În unele regiuni, spălatul cu roua adunată în ajunul solstițiului reprezenta o practică magică de frumusețe. În ținuturi, îmbăierea în apă cu ierburi din noaptea solstițiului reprezenta o cură de refacere a sănătății și vigoriei. După cum ne dăm seama, Solstițiul de vară era în vechime și un prilej de găsim și folosire a apei magice.

Și în legendele cosmogonice românești, apei îi revine cel mai important rol. Se presupune că de la început apa acoperea tot pământul, iar uneori putea fi întâlnit și întunericul. *Având valoare primară, fiind fără de sfârșire și purtând în străfundurile sale pământul inform, apa îl poartă și îi întreține viața; pământul stă pe apă, dovadă că din el izvorăște apa; mai mult, apa este «sângele lui», fiindcă pământul are «vine de sânge ca și omul»; când se iese din apă și se pășește pe pământ, la capătul acestuia este tot apă, identificată adesea cu «Apa Sâmbetei», care ar înconjura pământul «ca un gard»; apa fiind elementul din care a ieșit lumea, cu toate ale ei, Dumnezeu s-ar fi hotărât să pună capăt întregii firi tot prin ea și ar fi dat astfel potopul, ceea ce nu ar fi putut face printr-un incendiu universal, fiindcă «apa e mai mare decât focul, că apa stinge focul» [...]., *Apa este femeie, focul este bărbat voinic și ambele sunt sfinți, trăsătura lor comună fiind credința în puterea lor purificatoare, ele având astfel tangențe strânse cu sacrul [10].**

Una din misiunile importante îi revine apei la formarea celor patru stihii: *pământul, aerul, focul, apa.*

În mitologie, apa este un element primordial, simbol al vieții, al regenerării și al purității. Apa, ca element al nemuririi, al tinereții veșnice și al invincibilității este întâlnită și în mitul scaldării eroului din mitologia greacă, Ahile în apele Stixului de către mama sa Thetis, ce dorea să-i confere nemurire.

În tradiția populară întâlnim apa în diverse ipostaze, de exemplu:

Nașterea zeiței Afrodita/Venus,
Sandro Botticelli

a. *Apa, ca element al genezei; Potrivit concepției poporului românesc și Bibliei, constatăm că omul a fost făcut din lut – o armonizare unica a apei cu pământul. Un alt mit, drept*

exemplu al genezei ar putea fi nașterea Afroditei – zeiță din mitologia greacă, protectoare a iubirii și a idealului frumuseții.

Se povestește că Afrodita s-a fi născut din spuma mării și sângele lui Uranus. Chiar numele îi provine de la cuvântul grec *afros* – *spuma mării*.

b. *Apa, element al vitalității, regenerării și învierii* – caracteristică bine evidențiată în basmele și mitologia noastră unde întâlnim termenul *apă vie*, care contribuie la restabilirea forțelor fizice.

În acest context, cel mai potrivit exemplu ar fi *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă, unde Harap-Alb moare în urma unei lupte cu dușmanul și este înviat cu apă vie și apă moartă.

c. *Apa, element al nemuririi, tinereții veșnice și al invincibilității.*

Cel mai arhicunoscut mit care ilustrează aceste proprietăți a apei este cel al scaldării eroului din mitologia greacă – Ahile în apele Stixului.

Potrivit legendei Ahile a fost cufundat în apele Styxului de către mama sa. Aceasta își dorea să devină nemuritor însă călcâiul i-a rămas vulnerabil deoarece de acolo fusese ținut.

Altă versiune a legendei se spune că Thetis l-ar fi miruit pe copil cu ambrozie. Apoi l-a pus asupra focului, ca să ardă porțiunea de muritor din el. Operația ar fi fost întreruptă de Peleu și, înfuriată, i-a abandonat pe tata și pe fiu. Peleu a dat copilul în grija centaurului Chiron, care l-a crescut și l-a educat.

Pe când Ahile era copil, Chalcas a făcut profeția că cetatea Troiei nu va cădea fără ajutorul lui. Tatăl lui Ahile știa însă că, dacă fiul lui se va duce la Troia, va muri. L-a trimis la curtea lui Lycomedes, în Scyros, unde a fost ascuns, deghizat în față.

Pe durata șederii sale acolo, a avut o legătură cu fiica lui Lycomedes, Deidamea, în urma căreia aceasta are un fiu, Pyrrhus (sau Neoptolemus) [11].

d. Apa, ca element al distrugerii. Cea mai reușită pildă ar fi Potopul lui Noe, în care Noe reușește să salveze câte o pereche din fiecare specie de animale.

Noe și Potopul

Relatarea despre Noe și Potop: o găsim în Biblie. Biblia ne demonstrează că: *Potopul a fost o realitate. Dumnezeu a adus Potopul pentru a-i distruge pe oamenii răi, însă i-a spus lui Noe să construiască o arcă pentru a-i salva pe oamenii buni și animalele.* (Geneza 6:11-20) Putem crede că Potopul a avut loc în realitate, deoarece este menționat în Biblie, care „este inspirată de Dumnezeu”. (Timotei 3:16)

e. Apa – element al metamorfozei. Acestei ipostaze îi corespunde întocmai mitul lui Narcis, erou al mitologiei grecești, care privindu-se în apă a rămas îndrăgostit de chipul său și dorind să se apropie de acest chip s-a înecat. Iar corpul neînsuflit al său s-a metamorfozat sub proprietatea magică a apei, într-o narcisă.

Mitul lui Narcis sau cum să te îndrăgostești de propria imagine

f. Apa, ca element transcendent – Luntrașul Charon, personaj din mitologia elenă, navigator al râului Styx – unicul traseu către tărâmul morților. Mitul respectiv este întâlnit și astăzi la ceremoniile de

înmormântare – de a pune doi bani pe ochii dalbului de pribeag, mone-de oferite ca plată luntrașului pentru traversarea râului.

Caron – luntrașul lui Hades

La noi solstițiul de vară este asociat cu Sânzienele sau Drăgaica. Potrivit calendarului popular, ziua de 24 iunie este cunoscută drept ziua de Sânzienele sau Drăgaica.

Din punct de vedere calendaristic, sânzienele marchează apropierea de mijlocul verii și reprezintă momentul de cotitură al acestui anotimp către iarnă, finalul muncilor agricole și pregătirea pentru recoltat. Concomitent, ziua de Sânzienele este și ziua în care păsările încep pregătirile pentru sezonul rece. Cucul este primul care dă semnalul. Dacă de Blagoveștenie cucul începe a cânta, la Sânzienele acesta se îneacă cu orz, răgușește și nu mai poate intona.

Originea Sânzienelor, se presupune, că se trage dintr-un străvechi cult al soarelui. Numele de Sânzienele desemnează în limba română cel puțin trei categorii de realități mitologice, strâns legate între ele:

1) Zâne ambivalente și capricioase din categoria Ielelor și a Drăgaicelor, ce se manifestă foarte active în ziua Sfântului Ioan Botezătorul (24 iunie).

În general, Sânzienele sunt spirite feminine plural, dar, în basme și în unele legende, cel puțin două dintre acestea zâne sunt nominalizate: Iana Sânziana și Ileana Cosânzeana.

După o părere emisă de școala romantică, în mitologia românească (A. Densușianu, N. Densușianu, At. Marienescu), acest nume ar fi o moștenire latină: Sânziana < Sancta Diana; [12, p. 368-369].

Numele de fată Sânziana este de origine românească și înseamnă Ziua Sfântului Ion.

În mitologia românească există legenda Soarelui și a Lunii, unde Iana Sânziana este sora Soarelui cu care acesta trăiește o minunată poveste de dragoste, însă pentru că se temea de incest, Iana Sânziana fugă de fratele său și se transformă în Lună ca să nu se mai întâlnească niciodată.

2) Florile denumite sânzienele (*Gallium verum*), de culoare galbenă și parfumate, care înfloresc vara și cărora poporul le atribuie proprietăți apotropaice și divinatorii tocmai cu ocazia acestei sărbători solstițiale;

Una dintre legendele florii de Sânzienele ne informează că o frumoasă poveste a bătrânilor glăsuiește cam în felul următor: demult, demult, într-un sătuc de la marginea pădurii, trăia o fată orfană, săracă, dar foarte harnică și frumoasă. Înaltă și zveltă, cu părul bălai și ochii albaștri luminoși și blânzi, era plină de dragoste față de cei din jur. Așa era Sânziana, dar sătenii treceau pe lângă ea cu nepăsare sau dispreț, o alungau și-i adresau vorbe de ocară.

Singura ei alinare erau clipele în care în căsuța ei sărăcăcioasă se închina rugându-se la Dumnezeu nu doar pentru o viață mai bună, ci și pentru ca Dumnezeu să îmbuneze sufletele sătenilor, sădindu-le în inimi semințele milostivirii, ale îngăduinței și ale dragostei față de celălalt.

Milostivă și iubitoare, Sânziana era prietenă cu păsările și animalele pădurii; se jucau împreună, împărțeau hrana și, uneori, chiar culcușul cald unde înoptau. Se simțeau foarte bine împreună.

Într-una din zile, Sânziana își simte trupul atât de greu și fierbinte încât toate încercările de a se ridica din pat fură zădarnice. Rămase acolo suferind pe patul ei de crengi și doar vietățile pădurii se întrebau mirate unde le este buna prietenă.

Zădarnic alergară prietenele ei necuvântătoare să-i aducă apă, hrană și leacuri pentru însănătoșirea ei, Sânziana se simțea tot mai rău. Suferința îi istovise trupul și doar blânda alinare ce o găsea în rugăciunile neconținute adresate lui Dumnezeu o mai țineau în viață.

Pe când Sânziana se stingea văzând cu ochii, în căsuță intră o femeie bătrână cu chipul luminos și blând, Sfânta Vineri, care cu glas cald și duios precum o mângâiere îi spuse-
se Sânzienei:

- Frumoasă și blândă ai fost ca o floare, floare gingașă să fii de-acum înainte; alungată și disprețuită ai fost, de acum vei fi căutată și îndrăgită, vei fi pusă la icoane că tu le vei alina oamenilor multe suferințe și vei avea puteri tămăduitoare.

Astfel îi vorbi Sfânta Vineri și-n clipa următoare frumoasa fată cu părul bălai se transforma într-o zveltă floare de culoare galbenă, ale cărei patru petale încrucișate aminteau de binecuvântarea Sfintei Vineri, de Crucea Credinței în Dumnezeu și în îndreptarea celor răi. Parfumul ei neasămuit plutea în jur răspândind parcă din bunătațe, credința și milostenia copilei bălaie, de odinioară.

Sânziana e acum iubită și îngrijită, soarele o mângâie, vântul o leagăna, iar pământul bun și primitiv îi este casă primitoare pe care mereu și-a dorit-o [13].

Deci, florile cu numele de Sânzienele reprezintă unul dintre simbolurile verii, pentru că perioada lor de înflorire coincide cu perioada de maximă strălucire a soarelui, în preajma solstițiului de vară. În unele zone etnografice Sânzienele mai sunt numite și Drăgaice, fiind celebrate la 24 iunie, concomitent cu sărbătoarea creștină a Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul.

Din punct de vedere terapeutic, se crede că Sânzienele sunt plante miraculoase potrivit proprietăților

lor vindecătoare, de înfrumusețare și de imunizare față de boală.

3) *Numele sărbătorii populare, închinat Sfântului Ioan Botezătorul, care însă păstrează numeroase elemente precreștine și e însoțită de diferite acte magice, legate mai ales de magia premaritală* [12, p. 368-369].

Potrivit mitologiei românești, Sânzienele sunt zâne bune și fac parte din clasa ielelor. Dar atunci când sărbătoarea lor nu este respectată devin surate cu Rusaliile care sunt zâne rele. De exemplu, uneori Sânzienele sunt sinonime cu Drăgaicele, manifestându-se, potrivit superstiției, în ziua sf. Ioan Botezătorul - 24 iunie. Fiind niște făpturi suprafirești, Sânzienele, concomitent cu manifestările tipice făpturilor supranaturale din clasa ielelor practică și manifestări vizuale, cum ar fi: *flori de scăieți care fiind tunse de puș, sunt atârinate peste noapte de streășină și, după cât crește pușul dimineața, se stabilește norocul celor care înfăptuiesc datina.* [14, p. 647].

Sânzienele sunt o pluralitate anonimă, dar există și o zână bună: Iana Sânziana, care face parte din mitologia românească folclorică – sora Soarelui, iubită de el, de care ea fuge, temându-se de săvârșirea incestului. Ea locuiește în prundul mării (sau în ostrovul mării), la Mănăstirea Albă (identificată ipotetic cu un templu apolinic din insula pontică Leuke), zidită pentru ea, ca dar de nuntă, de Sfântul Soare, care a căutat-o îndelungat prin lună și prin stele. În altă variantă, într-o epocă arhaică, Soarele era un împărat terestru cu capul de aur, iar sora sa - o fată cu cap de argint; nunta plănuită e împiedicată de răpirea fetei (într-o variantă de Dumnezeu - dar cu alură de zeu păgân) și metamorfozarea ei în Lună, apoi situarea ei într-o poziție de unde Soarele n-o mai poate zări [15].

Tracii și dacii considerau că Sânzienele și Rusaliile sunt preotesele Soarelui și aveau aceleași funcții. Ele erau asemănătoare cu Soarele. O traducere aproximativă ar fi *Ale Soarelui* sau *Ca Soarele de Strălucitoare*. Iar Sânzienele, preotesele ce la-u prins pe Sent Ion (Sfântul Ioan Botezătorul) sunt legate de ziua nașterii Sf. Ioan Botezătorul, sărbătorita potrivit Calendarului creștin-ortodox tot pe 24 iunie.

În China antică, solstițiul de vară era asociat cu energiile feminine – yin. Atunci se celebra Pământul, feminitatea, fiind o sărbătoare complementară solstițiului de iarnă, asociat cu raiul, masculinitatea și energiile yang.

În vechea Galie se sărbătorea Eponea, zeița fertilității și protectoarea cailor, în timp ce în zonele populate de triburile germane, slave și celtice se aprindeau focuri uriașe.

Băștinașii Americii de Nord aveau diverse ritualuri prin care sărbătoreau Soarele, cu dansuri și post alimentar.

În zone din Scandinavia, solstițiul de vară a fost în continuare sărbătorit sub forma *Midsommar* sau ziua mijlocului verii.

În folclorul nostru, Sânzienele asemenea Rusaliilor, așa cum am menționat anterior, sunt considerate ca:

- femei ce folosesc plante pentru a vindeca;
- zâne frumoase ce zboară prin văzduh și îi schilodesc pe cei care muncesc în această zi și pe cei care le văd dansul lor.

Marele cărturar D. Cantemir a constatat în Descrierea Moldovei că: *altminteri norodul – și la noi în Moldova, ca și în alte țări pe care știința nu le-a luminat încă – este foarte plecat spre ras și încă nu s-a curățat desăvârșit de necurăția cea veche, încât se mai închină și acum în poezii și cântece, la nunți, îngropăciuni și alte întâmplări știute, la câțiva zei necunoscuți și care se vede că se trag din idolii cei vechi ai dacilor. Așa sunt Lado și Mano [...], Sânzienele, [...] și multe asemenea. [...] Ei le socot pe acestea nimfe ale văzduhului, care îndrăgesc adesea pe feciorii cei tineri și*

frumoși. Când pe un flăcău îl lovește deodată slăbănogirea sau damblaua, ei dau vina pentru boalele acestea pe Frumoase și zic că în chipul acesta ele se răzbună atunci când dragostea li s-a schimbat în ură și furie, fiindcă cel ce le era drag nu le-a dat ascultare [16, p. 199].

În popor se mai zice că în noaptea de Sânziene (23 spre 24 iunie), se deschid porțile cerului și lumea de dincolo se întâlnește cu lumea pământescă.

Până în prezent, noi cunoaștem doar două nopți magice când porțile cerului se deschid, unde fenomenele paranormale își fac mai simțite prezența de cât în zilele și nopțile obișnuite. În aceste nopți ies Strigoii, Ielele, Sânzienele, duhurile rele, au loc lucruri stranii, iar oamenii practicau diverse metode de precauție împotriva lor. Deci, aceste două nopți în care se deschid cerurile sunt:

1. Noapte de Sânziene care începe de la apusul soarelui din ziua de 23 iunie și ține până în dimineața zilei de 24 iunie. În noaptea respectivă vrăjitorii culeg plante magice, pentru că anume în acest timp le cresc puterile lor. Numai în această noapte se întâlnesc plantele cu semnificative puteri miraculoase: *Iarba Șarpelui*, *Mătrăguna* sau *Iarba Fiarelor* etc.

Iarba Șarpelui

Mătrăguna

Iarba Fiarelor

De exemplu, Iarba Fiarelor este planta care te face să înțelegi limba animalelor. Este culeasă cu totul adică cu rădăcină și pusă într-un reci-

pient cu apă. Firele de iarbă care se așează pe fundul vasului sunt considerate adevăratele fire de Iarba Fiarelor. Una din forțele miraculoase ale plantei respective este deschiderea oricărui lucru închis, încuiat.

Credințele populare ne povestesc că în noaptea de Sânziene se deschid cerurile. Folosindu-se de această ocazie ele își dansează jocul lor în locuri ferite de ochii lumii, ascunse sau retrase. Dansul lor nu poate fi observat de către oameni. În caz contrar, cel sau cea care va îndrăzni să-l privească se va îmbolnăvi și nu se va mai putea vindeca.

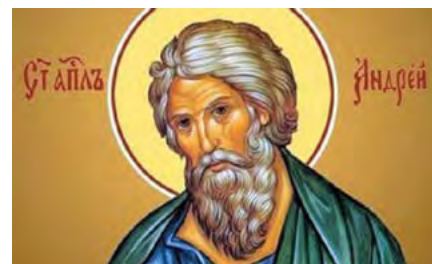
Din alt punct de vedere și potrivit legendelor constatăm că Sânzienele în noaptea de Sânziene cântă și dansează hora. Ele apără holdele de grindină. Aduc rod semănăturilor. Ursesc fetele de măritat. Contagiază de fecunditate femeile căsătorite. Înmulțesc animalele și păsările. Umplu de leac și miros florile. Tămăduiesc bolile și suferințele oamenilor.

Sânzienele este obiceiul direct asociat cu Lumina, cu Focul și Soarele, cu Sacrul și Profanul, cu Cerul și Pământul, cu viața însăși. De Sânziene se celebrează unirea Naturii și Viața. În tradiția populară se crede că după această sărbătoare, plantele dau înapoi, iarna își întetește tot mai mult pregătirile, soarele din ce în ce câte puțin scade. Pe vremea strămoșilor noștri activitățile agrare erau legate de Soare, de creșterile și descreșterile lui. Așa dar, sărbătoarea de Sânziene este consacrată exclusiv Soarelui.

În unele localități, în preajma Sânzienelor, fetele tinere doritoare de a se mărita în anul respectiv aruncau o coroniță împletită din flori de sânziene pe acoperișul casei. Dacă coronița rămânea pe acoperiș, se credea că fata se va mărita în anul acesta. În caz contrar coronița putea fi aruncată de mai multe ori până se opera pe acoperiș. Numărul de aruncări prevestea peste câți ani va avea loc măritișul fetei.

Tot în această noapte, unele fete, pun sub pernă flori de sânziene ca să-și viseze ursitul. Femeile căsătorite își înfășurau mijlocul cu flori de sânziene, pentru a nu avea dureri la muncile câmpului.

2. Noaptea de Sfântul Andrei, care începe de la lăsarea întinericului din data de 29 noiembrie și încheie în zorii zilei de 30 noiembrie.

Credințele poporului nostru ne comunică că în Noapte de Sânziene sau în Noaptea de Sfântul Andrei oamenii se apără de aceste ființe unghind încheieturile ușilor și a ferestrelor cu usturoi în momentul când se îngână ziua cu noapte, pentru că atunci cerurile sunt deschise. Deci, usturoiul este socotit cel mai bun leac împotriva apariției acestor creaturi fantastice.

Fiind cel mai practicat tratament antibiotic, usturoiul este și un reglator al tensiunii arteriale, al colesterolului, crește vigoarea, susține sistemul imunitar. Tradițional este utilizat la combaterea infecțiilor respiratorii, dilată vasele de sânge, precum și prin deschiderea și relaxarea circulației, îmbunătățește funcția ficatului, etc.

Are și o aură legendară, spunându-se ca usturoiul ar ține departe vampirii, spiritele rele și energiile negative. Este utilizat la combaterea dăunătorilor atât la animalele de casă, cât și pentru casă, prin frecarea căteilor de usturoi de pielea animalului.

Noaptea solstițiului fiind magică era specifică festivalurilor focului și magiei de dragoste, oracolelor iubirii și divinației. Se credea că lanurile de cereale vor crește până la înălțimea la care săreau peste foc cuplurile de îndrăgostiți. Prin intermediul puterilor magice ale focului, fetele își ghiceau viitorii soți și, în același timp, flăcărilor alungau demonii și spiritele rele.

Biserica Ortodoxă serbează, de obicei, ziua morții sfinților, ca ziua lor de naștere. Numai Maica Domnului și Sfântul Ioan Botezătorul fac excepție de la această regulă; ei au privilegiul de a li se sărbători atât ză-

misirea (23 septembrie, 9 decembrie) și nașterea (8 septembrie, 24 iunie), cât și alte evenimente din viața lor (ca Bunavestire, Aflarea capului Sfântului Ioan Botezătorul).

Temeiul Sărbătorii Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul este biblic demonstrată de către Sfântul Evanghelist Luca în Evanghelia Sa.

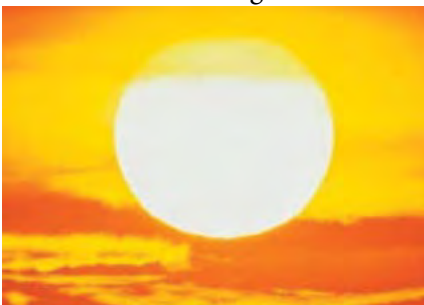

Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul

Aici constatăm că Nașterea respectivă a avut loc cu șase luni înainte de cea a Domnului Iisus Hristos, iar sărbătoarea despre care amintim a fost certificată încă în secolele IV-V, atunci când a fost îndătinat în toată plinătatea sa Crăciunul.

Potrivit unor cercetători, Sărbătoarea Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul (la 24 iunie) se presupune că a fost instituită cu scopul de a înlocui unele sărbători păgâne, cu caracter agricol sau naturist, din epoca solstițiului de vară (22-23 iunie). Tot în acest timp are loc și Ziua Mondială a Soarelui.

Sărbătoarea Ziua Mondială a Soarelui este instituită de Societatea Internațională pentru Energie Solară în scopul popularizării posibilităților de utilizare a energiei solare.

21 iunie - Ziua Mondială a Soarelui

Știința astronomică a demonstrat că Soarele este o sferă gazoasă gigantică. A stabilit că vârsta lui este aproximativ de peste patru miliarde și jumătate de ani, diametrul lui este de 139.000.000 km și are o masă de 2 miliarde de tone, iar temperatura de aproximativ 5.500 grade Celsius și în centrul său sunt 15 milioane de grade Celsius. De asemenea, este steaua care împreună cu alte stele plutește pe un braț spiralat al Căii Lactee etc.

Tot potrivit științei astronomice Soarele constituie soluția cea mai sigură și mai la îndemână pentru depășirea crizei energetice. Scopul primordial rămâne:

- 1) perfecționarea tehnologiilor de captare, conversie și stocare în instalații adecvate;
- 2) utilizarea durabilă a resurselor regenerabile și neregenerabile ale planetei.

În țara noastră, Ziua Mondială a Soarelui nu a fost marcată nici o dată și nici nu intră în lista sărbătorilor naționale aprobate oficial de către Statul Republica Moldova. De exemplu în România și în alte țări se sărbătorește anual începând cu anul 1997.

Ziua soarelui este considerată – Solstițiul de vară – ziua când *soarele stă* – 21 iunie.

În tradiția populară Soarele este considerat cea mai norocoasă stea, care plutește pe un braț spiralat al Căii Lactee, printre alte miliarde de stele, care fără energia ei viața nu ar fi posibilă pe Pământ.

Vârsta Soarelui este de circa 4,6 miliarde de ani și se află doar la jumătatea ciclului principal de evoluție. Este demonstrat științific că Soarele este inepuizabil de energie. Aceasta ne-o demonstrează și faptul că doar într-o singură oră Soarele dă Pământului aceeași cantitate de energie cât consumă întreaga planetă într-un an.

De asemenea, influențează starea atmosferei și determină clima. În lipsa Soarelui, aerul atmosferic s-ar transforma într-un ocean de azot lichid, iar apele mărilor și oceanelor în ghețari.

Solstițiul de vară, sau Ziua Mondială a Soarelui este celebrată de mai

multe popoare potrivit enormelor beneficii ale astrului zilei apreciate din timpuri străvechi, când Soarele era în multe culturi celebrat ca o zeitate, iar ziua solstițiului de vară era asociată cu energiile pozitive, fertilitatea și vitalitatea, cu optimismul și creativitatea. Și astăzi, în cultura multor popoare, Soarele este celebrat în jurul datei solstițiului de vară.

De pildă în estul Europei, sărbătoarea respectivă are și conotații romantice, de exemplu slavii o numesc Kupala, iar în țările din nordul continentului o numesc Litha sau Midsummer, Ziua miezului de vară, și o celebrează prin ospete în păduri, jocuri și mari focuri de tabără.

Bulgarii, în ziua de 24 iunie, celebrează Soarele iar sărbătoarea respectivă este numită Enyovden. Una din legende bulgărește povestește că în dimineața acestei zile, răsărind Soarele face cu ochiul oamenilor, le zâmbește și dansează pe cer. În popor se crede că omul care va vedea răsăritul Soarelui în această zi se va bucura de sănătate tot anul.

În această zi, fetele din Polonia și cele din Ucraina practică un străvechi obicei, aruncă în râu coroane de flori, iar flăcăii să încerce să le culeagă, iar împletitura de flori îi va lega și vor deveni un cuplu. În noaptea respective se aprind și focuri, iar cuplurile îndrăgostite sar peste ele împreună și dacă nu-și dau drumul la mâini, iubirea lor va dura.

În Croația, la 23 iunie, se ține sărbătoarea cu numele Ivanje. Ivan în traducere din limba slavă înseamnă Ion. Potrivit tradiției lor, pe malurile apelor se fac focuri de tabără, iar tinerii se întrec în a sări peste ele. Inițial, aceste focuri se făceau pentru a alunga spiritele și duhurile rele.

Finlandezii, pe timpuri, sărbătoreau la 24 iunie *Ukon juhla* pentru a-l celebra pe Ukko, zeul cerului și al vremii, în mitologia finlandeză. După aceea sărbătoarea s-a transformat într-una creștină, numită Juhannus (Ioan în finlandeză). Actualmente are loc în sâmbăta din săptămâna 20-26 iunie. Pentru a îndepărta spiritele întunericului, noaptea, fac focuri pe lacuri sau pe mare.

Suedezii, cu ocazia celebrării acestei zile organizează serbări câmpenești.

Conform tradiției românești, sărbătoarea păgână a solstițiului de vară se serbează prin focurile de Sânziene sau Drăgaica pe 24 iunie când Biserica Ortodoxă face pomenirea Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul. Dincolo de tradiții și obiceiuri soarele rămâne steaua fără de care viața nu ar fi posibilă pe Terra.

*Când soarele sclipește, face
mai mult decât să dea stră-
lucire zilei; el ne iluminează
sufletul, curățând mohoreala
adusă de întunericul nopții.*

TISTA RAY

Bibliografie:

1. <https://dexonline.net/definitie-solsti%C8%9Biu>

2. *Dicționarul explicativ* (1993-2009).
3. Chevalier, Jean. Gheerbrant, Alain. *Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*. Iași: Polirom, 2009. 1072 p.
4. *Simboluri sacre. Popoare, religii, mistere*. Coord. Robert Adchinson, trad. Oana Zamfirache. București: Art, 2012. 792 p.
5. Ghinoiu, Ion. *Dicționar Mitologie Română*. București: Univers Enciclopedic Gold, 2013. 351 p.
6. Colecția Miorița. *Legendele Cosmosului*. București: Grai și Suflet – Cultura Națională, 1994. 245 p.
7. Niculiță-Voronca, Elena. *Datinile și credințele poporului roman adunate și așezate în ordine mitologică*. Vol. 1. Iași: Polirom, 1998. 496 p.
8. <https://www.wikiwand.com/ro/Solsti%C8%9Biu>
9. Ghinoiu, Ion. *Sărbători și obiceiuri*

românești. București: Elion, 2004. 411 p.

10. Antonescu, Romulus. *Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești*. <http://cimec.ro/Etnografie/Antonescu-dictionar/Dictionar-de-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti-a-b.html>.
11. <https://www.bzi.ro/povestea-lui-ahile-752426>
12. Evseev, Ivan. *Dicționar de simboluri*. București: Vox, 2007. 480 p.
13. <https://www.mamicamea.ro/povesti-educative/legenda-de-sanziene.html>
14. Victor Kernbach. *Dicționar de mitologie generală*. București: Albatros, 1983, 783 p.
15. https://ro.wikipedia.org/wiki/Iana_S%C3%A2nziana.
16. Cantemir, Dimitrie. *Descrierea Moldovei*. București-Chișinău: Litera Internațional, 2001. 256 p.

MARINA NEGRU, BIBLIOTECAR PRINCIPAL, BPT CHIRCA

Recomand cărțile

În această perioadă de epidemie eu, ca și mai multă lume, îmi fac timp pentru lectură. Am lecturat cu mult drag cartea

Dulce infern semnată de Vladimir Mănescu. Și lecturând-o, încă odată am realizat că bărbății, întocmai ca și femeile, suferă enorm din cauza unei despărțiri de persoana iubită. Uneori, poate chiar și mai mult decât femeile. Când am ajuns cu cititul mai aproape de jumătatea cărții, mi-au apărut niște semne de întrebare: *Oare de ce cineva care însemna TOTUL, la un anumit moment devine un/o...străin/ă? De ce se întâmplă asta când se vorbește despre o dragoste adevărată? Dar poate nu e dragoste adevărată? Care este motivul despărțirii, iar cei doi devin străini? Distanța? Certurile? Gelozia? Egoismul? Sau neiertarea? Durerea? Suferința provocată de cuvintele jignitoare?* Dar iată că în a doua jumătate a cărții am aflat răspunsurile la aceste și la multe alte întrebări. Sper, să le aflați și voi, dragi cititori!

A doua carte pe care doresc să o recomand este **Străina de la Hollywood** de Aurelian Silvestru. Este un roman interesant despre și pentru adolescenți. E scris la persoana întâia, ceea ce îl face pe cititor să treacă prin toate sentimentele și emoțiile personajelor descrise de autor. Este scrisă prin vizi-

nea unui băiat, pe nume Maxim și a unor fete, pe nume Felicia, Floridana etc. Astfel aflăm prin ceea ce trece fiecare din ei. Sunt abordate teme sociale actuale: plecarea părinților peste hotare și impactul acestora asupra copiilor, corupția și altele. Iubirea este tratată ca un parfum de taină între noi, oamenii. Fiind îndrăgostit(ă) este să-ți dai întâlnire cu îngerii în al nouălea cer, să atingi norii cu mâna, să zbori frumos pe aripile dragostei eterne, căci ea e în stare să miște chiar și soarele și celelalte stele. Nici nu mai spun că atunci, când iubești auzi cum îngerii cântă.

Cartea nu e numai pentru adolescenți, dar e și pentru adulți, căci fiecare poate să-și aducă aminte de anii tinereții. Este o intercalare frumoasă între dragoste și filozofie, singurătate și amintiri, despărțire și întâlnire, dezamăgire și speranță... Și *oricine renunță la iubire se sinucide ca artist*. Nu este o lectură oarecare a acestei cărți. În timpul lecturii, te oprești, meditezi, îți pui întrebări și răspunzi la ele. Iar asta îmi place foarte mult.

Aceste cărți le-am citit cu pixul și foiața pentru însemnări în mână.

Puține romane m-au impresionat atât de mult!

Le recomand tuturor să le citească!

Timpul ca determinantă interioară la Eminescu

DUMITRU PĂSAT

Ca determinantă interioară la Eminescu, timpul se circumscrie (în opinia subsemnatului) nu atât preocupărilor de ordin științific ale Poetului (evident, reale și ele), cât, mai cu seamă, demersurilor sale de abordare filosofică a problemelor majore ale existenței umane. Ca toți genialii poeți și alți mari gânditori ai lumii terestre, Mihai Eminescu e obsedat de „fatalul monstru orb”, care e Timpul, adevărată „piatră de încercare” și una dintre problemele cele mai spinoase pentru orice creator autentic. La un atare artist, modalitatea de exprimare și abordare a timpului devine pe bune o componentă valoroasă a fizionomiei sale specifice, „unul din mijloacele sale mai potrivite pentru a-i caracteriza simțirea, orizontul și forma (D. Caracostea). Și la M. Eminescu ne întâmpină (definitoriu și semnificativ) un număr impunător de termeni, desemnând durata: timp, vreme, secol/veac, an, zi, oră/ceas, clipă; sau instrumente ale măsurării duratei: ceasornic, ornic, orologiu.

Să ne amintim de nuvela *Sărmanul Dionis* (1872), în care monologul interior al personajului titular li s-a părut junimiștilor (însă nu și lui T. Maiorescu) o „elucubrațiune filosofică” (a se vedea relatarea lui G. Panu), el (monologul), reprezentând, în fond, variațiuni pe tema timpului și a spațiului ca forme pure de sensibilitate, așa cum le concepuse și le formulase Immanuel Kant, unul din maitres à penser recunoscuți de către Mihai Eminescu (a se vedea *Kant – cel mai profund dintre muritori*), pe care-l aprofundase, indiscutabil, încă de la Viena unde, în semestrul de vară 1872, optase pentru trei cursuri ținute de către K. von Arndts, Th. Vogt și R. Zimmerman.

Chiar dacă Eminescu își permite/îngăduie (potrivit obiceiului său) varii libertăți față de textul „înțeleptului de la Königsberg”, punctul de plecare (sau pista de lansare), oricum, îl aflăm în *Critica rațiunii pure*, cum se poate lesne observa prin juxtapunerea unor pasaje din opera kantiană, tradusă fragmentar de către M. Eminescu (e vorba de prima ei parte, „cea mai grea și cea mai adâncă”, după C. Noica) și a unor rânduri din priza acestuia, cum ar fi *Sărmanul Dionis* și *Archaeus*. Nu arareori, textul eminescian (drept exemplu: „În faptă lumea-i visul sufletului nostru. Nu există timp, nici spațiu – ele sunt numai în sufletul nostru”) pare o parafrază la Im. Kant („Dinafară timpul nu poate fi intuit, tot așa de puțin spațiul, ci numai în noi...”). Alăturarea textelor și compararea lor indică modul în care genialul nostru poet înțelege să utilizeze o serie de teorii filosofice curente drept premise a prozei sale fantastice, de o factură personală, insolită, chiar „revoluționară” în epocă. Cu intuiție sigură, Eminescu apelează la Kant, a cărui filosofie, după I. Petrovici, „alcătuiește Noul Testament al cugetării moderne, venit să continue, dar și să modifice Vechiul Testament cartesian”. În multiple locuri, Mihai Eminescu pornește de la Immanuel Kant din care, în versiuni ale *Scrisorii I*, face prototipul „bătrânului dascăl”. Dar cosmogonia din celebrul poem e tributară (cum au observat exegeții) nu numai textului vedic, dar și celui kantian, (mai aproape de „substanțialismul” lui Newton), de care Poetul nu e străin.

Interpretarea liberă a lui Kant, însă, într-un eclecticism specific și necesar textului, văzută ca o „trădare” a filosofului afin german, a dus

la un mare „scandal de cuvinte”, în care sunt distinse câteva poziții mai evidente: 1) Poetul înaintează, exclusiv, „pe aripile teoriilor lui Kant” (Rădulescu-Pogoneanu); 2) „Ba nu, e curat schopenhauerian”, după D. Murărașu și Al. Piru; 3) „Dar Schopenhauer însuși e în esență kantian prin preluarea teoriei apriorității timpului și spațiului”, cum a observat T. Maiorescu în *Prelegerile de filosofie*; 4) Utilizându-l pe Kant ca pistă de lansare, Eminescu va construi, la o adică, „în spirit schopenhauerian” (G. Călinescu, T. Vianu); 5) „Dimpotrivă, o nuvelă ca *Archaeus* indică momentul eliberării autorului ei de „mirajul” schopenhauerian și revenirea la Kant și Hegel” (D. Vatamaniuc); 6) „Această revenire, notează C. Noica, înseamnă și o confruntare din perspectivă proprie cu Kant, pe care poetul îl știa foarte bine: dar în creație se simțea liber să pună ce-i place, artisticește”; 7) „În *Archaeus*, nu e Kant, ci mai degrabă un admirator al acestuia, Fichte” (I. Bolea); 8) După S.P. Dan și A. Bhoose, proza lui Eminescu vădește indiscutabile influențe ale cugetării indiene, în special din *Upanișade*, unde timpul este integrabil principiului identității Tot/Unu – tat twam asi; 9) Nu sunt de neglijat nici posibile surse provenind de la alchimistul „magician” Paracelsus (C. Barbu); 10) Aceiași proză „ilustrează idei prekantiene, în primul rând din G. Leibniz, întrucât deduce existența din posibilitatea pe care omul o cugetă, dar și din postkantienii, care au împins idealitatea timpului spre un subiectivism extrem” (E. Tudoran). E o poziție, de altfel, care își are un suport în textele lui Leibniz (corespondența cu Clarke) și, de asemenea, ale lui Berkeley,

în primul rând, *Principiile cunoașterii omenești*: „Deci, dat fiind că timpul nu este nimic dacă facem abstracție de succesiunea ideilor în sufletul nostru, înseamnă că durata unui spirit limitat trebuie judecată după numărul ideilor sau al acțiunilor care se succed una după alta în același spirit sau suflet”, fragment care pare să-și fi găsit corespondențe în meditațiile lui Dionis. Pe de altă parte, cugetările, în cugetările bătrânului din *Archaeus* regăsim idei ale unui alt prekantian, J. Locke, între ele, aceea a dispariției duratei în timpul somnului (vezi *Eseu asupra intelectului*). Apropos, menționăm, printre altele, că filosofia lui Locke este expusă de A.D. Xenopol într-o prelecțiune, rezumată de către Eminescu în *Curierul de Iași* din 13 septembrie 1877.

Mihai Eminescu, așadar, este pe deplin familiarizat cu teoriile filosofice curente relative la timp pe care, valorificându-le în proza din tinerețe, își îngăduie „abateri și dezvoltări” proprii, dar și în linia unui „idealism magic” (specific romanticilor germani), cerute de logica internă a textului literar, vizibile și-n aplicațiile la atât de discutatul apriorism kantian. Și, dacă în concepția acestuia, timpul e o reprezentare, o „formă a stării interne”, la Eminescu el devine un conținut, o substanță asupra căreia putem acționa. Din „izvoare de cunoaștere” și „judecăți sintetice” generalizate, la Im. Kant, timpul și spațiul devin generatoare de experiență, de retrairi particulare, la M. Eminescu.

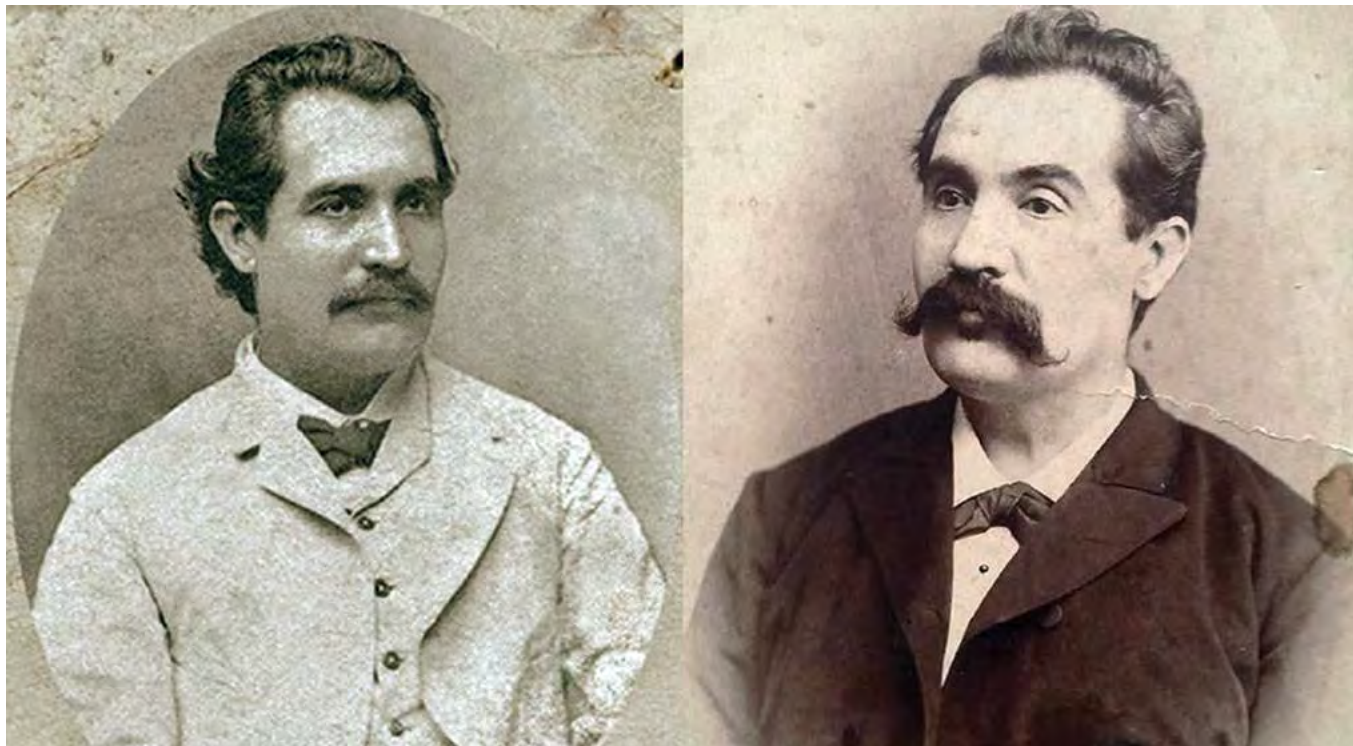
Din „tribute” ale obiectului, obiectul însuși, din „condiție formală” a fenomenului, chiar fenomenul, adică Totul, prin forța magică a slovei. E forța care generează zborul uranic și întoarcerea în timp a lui Dionis, evident, prin depășirea imposibilei bariere de viteză a luminii...

Oricum, revenim la preocupările de ordin științific ale lui Eminescu, de care am amintit la începutul modestelor noastre însăilări. George Călinescu, cu părere de rău, vedea în Mihai Eminescu doar un „diletant în ale științelor”, dar lucrurile nu stau chiar așa, ci, dimpotrivă, Mihai Eminescu s-a dovedit a fi un veritabil „laborator științific”, începând cu perioada vieneză (hotărâtoare), pusă sub semnul marelui fizician și filosof austriac Ludwig Boltzmann, ale cărui cursuri erau frecventate, iar cărțile-i de popularizare lecturate de către tânărul nostru student.

De fapt, experții în materie, începând cu academicianul Aurel Avramescu, în 1981 (în virtutea unui interes timpuriu și prelungit pentru științe) au pus în evidență intuiții, priorități și anticipări ale unor teorii moderne în opera eminesciană. De mare ecou, între acestea, ideea devansării cu o jumătate de secol în urmă a teoriei lui Albert Einstein, susținută constant de către împătimitul eminescolog Theodor Codreanu (cunoscut și din paginile săptămânalului *Literatura și Arta*). Teza revine cu argumente de cunoscuta „lecție de relativitate” oferită de *Luceafărul*,

urmată apoi de o lungă și amețitoare suită de anticipări (în metaforă) ale unor teorii ultramoderne de descendență einsteiniană: a „aproape nimicului” (avansată de către SUA în 2002), a „stingerii soriilor” (pentru care H.A. Berthe primește Nobelul în 1967), a „nesimultaneității evenimentelor”/”spațiului-timp” (alt Nobel, pentru Richard Feynman, în 1965), a infiniturilor mare și mic, a „Marii Explozii” (Big-Band), argumentată de St. Hawking și St. Weinberg (din nou Nobel, în 1979), dar și a „Marii Implozii”... Savantul Petru Osiceanu, doctor în fizica atomică și nucleară, în studiul său comparat (a se vedea *Internetul*), *Eminescu și problemele fundamentale ale fizicii moderne: timp, spațiu, univers*, vorbind despre Poet (net superior în materie de știință a Universului „infantilor”), îl propune drept „leader al unui grup restrâns de mari poeți și gânditori vizionari, adevărate enciclopedii ale cunoașterii universului timpului lor”. Mihai Eminescu, am adăuga noi, deși nu s-a învrednicit (dar l-a meritat) de acest premiu, cu siguranță, poate fi numit cel mai Nobil Nobel dintre Nobeli.

Așadar, multe dintre teoriile lansate de Eminescu au în centrul lor problematica timpului, bineînțeles, a timpului fizic, universal, care „face parte, după academicianul Solomon Marcus, matematician și logician român cu renume mondial, din acea stranie categorie de entități pe cât de familiare, pe atât de impenetrabile”.

ȘTEFAN SOFRONOVICI, CENTRUL ACADEMIC INTERNAȚIONAL EMINESCU

Epoca Eminescu

La Centrul Academic Internațional Eminescu de pe bulevardul Dacia din Chișinău, în data de 15 iunie 2020, a fost comemorat Poetul Național Mihai Eminescu. Evenimentul cultural s-a desfășurat sub genericul: Epoca Eminescu. Mihai Eminescu - 131 de ani de eternitate (15 iunie 1889 - 15 iunie 2020).

Din cauza pandemiei de Corona Virus la eveniment au participat un număr restrâns de persoane: acad. Mihai Cimpoi, acad. Valeriu Matei, acad. Nicolae Dabija, dr. Iulian Filip, dr. Mariana Harjevschi și Elena Dabija, directoarea Centrului Academic Internațional Eminescu, împreună cu colectivul pe care îl conduce. Programul a început la ora 9:00 și a durat pe parcursul zilei..

Ținând cont de recomandările medicilor și a autorităților, evenimentul s-a desfășurat fără spectatori și a fost transmis online, toți cei prezenți purtând măști de protecție. Așa ceva n-a mai fost până acum. Folcloristul Iulian Filip a zis la început cuiva în glumă: *Mască, mască, undeva te-am mai văzut!*

Programul a fost consistent cu mai multe activități, transmise online:

Ora 9:00. Prezentare video ***Eminescu peste vreme***: materiale cu personalități ale culturii naționale din arhiva Centrului Academic Internațional Eminescu;

Ora 10:00. Recital ***Mihai Eminescu în interpretări celebre***: difuzare pe parcursul zilei.

Ora 10:30. Expoziție virtuală de documente ***Mihai Eminescu al vremii noastre***.

Ora 11:00. **Depunere de flori la monumentul lui Mihai Eminescu din scuarul Centrului Academic Internațional Eminescu.**

Ora 11:10. Relatare ***Centrul Academic Internațional Eminescu: 20 de ani în serviciul comunității***, de către directoarea Elena Dabija.

Ora 11:30. Moment poetic și comentarii live și video ***Eminescu - gând și cânt în evocarea scriitorilor și admiratorilor***: Traianus (În zadar în colbul școlii de Mihai Eminescu și *Dorul de Eminescu* de Traianus); Ștefan Sofronovici (*Dintre sute de catarge, Și dacă, La steaua, Rugăciune* de Mihai Eminescu și *Un Luceafăr strălucește și Eminescu* de Ștefan Sofronovici); Miroslava Metleaeva (*Hermeneutica traducerii și cosmogonia Luceafărului* și recital în limba

rusă); Dumitru Păsat (*Mihai Eminescu și Veronica Micle*); Victoria Fornari (*Acad. Mihai Cimpoi: cuantificarea nivelurilor de haos și cosmos în creația eminesciană și poezia O rază te înalță*); Ana Sirbu (*Eleganța genială a cuantelor eminesciene*); Violeta Țîra (*Legământ*, de Grigore Vieru).

Punctul culminant al evenimentului au fost prelegerile live ale academicianului Mihai Cimpoi și invitații săi, cu începere de la ora 12:30, care au fost filmate de către echipa de la TVM-1, fapt pentru care le mulțumim.

În calitate de moderator, academicianul Mihai Cimpoi, filosof al culturii și distins eminescolog, și-a început alocuțiunea cu aluzie la măștile pe care le aveau toți: *Mi-am scos masca pe care Eminescu o considera un atribut al comediei umane*. Domnia Sa a menționat că Centrul Academic Internațional Eminescu și ICR „Mihai Eminescu” comemorează astăzi pe poetul Mihai Eminescu și că în acest an, 2020, cultura românească consemnează două aniversări: 170 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu și 180 de ani de la nașterea lui Titu Maiorescu. Printre altele, Domnia Sa a menționat: *Titu Maiorescu l-a consacrat pe Eminescu,*

vorbind primul despre personalitatea europeană a lui Eminescu în articolul *Eminescu și poeziile lui, articol, care pune baza eminescologiei...* Ca de obicei, Domnia Sa a venit cu două cărți noi, pe care le-a prezentat și le-a donat Centrului Eminescu, cu autografe: Maiorescu, Titu. ***Epoca Eminescu***. Ediție coordonată de acad. Mihai Cimpoi – Iași: Junimea, 2020, Colecția Eminesciana, vol. 100; Cimpoi, Mihai. ***Titu Maiorescu și lumea noastră postmodernă*** – Târgoviște: Biblioteca, Chișinău: Cartdidact, 2020.

Poetul-academician Valeriu Matei, directorul ICR ***Mihai Eminescu*** din Chișinău a venit cu aprecieri originale despre Eminescu și Titu Maiorescu, despre punctele lor de vedere comune, dar și despre divergențele de opinie ale lor asupra unor probleme, despre eminescianism și maiorescianism, despre întemeierea școlii noi de la *Convorbiri Literare*, referindu-se și la discursurile parlamentare ale lui Titu Maiorescu. Apoi a prezentat două cărți noi, care vin să îmbogățească Eminesciana: Cârlogea, Zinovie. ***Mihai Eminescu-Dicționar monografic – Oameni din viața lui Eminescu***. Iași: Tipomoldova 2019; și Cimpoi, Mihai. ***Titu Maiorescu și lumea noastră postmodernă***, carte menționată mai sus.

Prin telefon a vorbit și academicianul Eugen Simion de la București, care a salutat cu drag participanții evenimentului cultural de la Chișinău, vorbind despre rolul lui Titu Maiorescu și al lui Mihai Eminescu în dezvoltarea culturii române. Îi mulțumim Domniei Sale pentru tot ce a făcut și îndeosebi pentru editarea celor 38 de caiete ale lui Eminescu, care este lada de zestre a poporului român și pe care ni le-a donat și le avem spre studiere și la Chișinău.

Poetul-academician Nicolae Dabija a menționat: *Eminescu este un poet nu doar al zilei de azi, ci și al zilei de mâine. Toate timpurile se recunosc în creația sa. Și ceea ce trăim noi astăzi. Zice Eminescu: Alte măști, aceeași piesă... Deci este foarte actual și în aceste timpuri de pandemie. Eu aș vrea foarte mult ca după această pandemie de viruși să se instaleze o altă pandemie, a culturii, a bunătății, o pandemie eminesciană, de cunoaștere a literaturii noastre clasice... În această perioadă foarte mulți s-au regăsit în cărți și în primul rând în creația eminesciană.*

Eminescu nu îmbătrânește, așa cum afirmă unii. Cum poate să îmbătrânească Sara pe deal sau Odă în metru antic sau Scrisoarea a III-a? Eminescu este pururi tânărul voievod al limbii române, a concluzionat Domnia Sa.

Poetul-folclorist, dr. Iulian Filip, referindu-se la mesajul adânc filosofic din poezia *Odă în metru antic*, a remarcat că acest motiv l-a găsit și la alți filosofi, unul dintre ei fiind francezul Michele Montane de la Croi, care a trăit în secolul XVI și care spunea că *a filosofa înseamnă a învăța să mori și că eu însumi sunt tema cărții mele*. Într-o cheie originală Domnia Sa a abordat două motive esențiale: motivul devenirii lui Eminescu și descrierea devenirii, afirmând în concluzie că Eminescu e spus de opera Sa. În final poetul a recitat o poezie din anii de studenție de la Bălți, din anul 1970 – ***La somnul lui Mihai Eminescu: Știu sicriul tău de tei, / Pe din părți purtând izvoare / În ghirlande sunătoare, / Aripă umerilor tăi, / Căci visând în iarbă verde / La o gură de cișmea, / Prind din zbor aripa ta, / Ce mă-nalță și mă pierde.***

A avut loc vernisajul de pictură live și video a pictoriței Cecoltan Maria-Eola *Planeta Eminescu*, s-au mai întâmplat și alte lucruri frumoase, despre care vom scrie altă dată, căci acum nu ne permite nici timpul și nici spațiul.

Mulțumim tuturor pentru participare și pentru donații: 5 cărți, un tablou și 10 cărți poștale.

ABONAREA LA REVISTA „REALITĂȚI CULTURALE”

poate fi făcută începând cu orice lună la toate oficiile poștale din republică.

Indice abonare „Poșta Moldovei”: **PM32118**

Abonament pentru **o lună** — **25 lei**

Abonament pentru **6 luni** — **150 lei**

SAGA SOLTANIANĂ SOCRATIANĂ TRANSNISTREANĂ

*„Oamenii onești și devotați
binelui public nu au loc în soci-
etatea noastră“*

ION C. BRĂTIANU (1821-1891)

Una din personalitățile de inegalabilă și irepetabilă frumusețe morală și intelectuală a epocii a fost Petru Soltan (29 iunie 1931, Coșnița, Dubăsari – 15 iulie 2016) - savant, moralist, publicist, eseist, om de stat, profesor și polihistor – un sultan de sorginte socratiană transnistreană, membru de onoare al Academiei Române (2003), parlamentar (1990–1994), creator de școală științifică în domeniul matematicii aplicate...

Veșnicul neobosit ne-a părăsit și a revenit în Țara sa românească sufletească, deoarece cea pământească mai e încă muscălească păgânească.

Admiram și invidiam armonia interioară și exterioară a dumisale totală, integritatea dânsului etico-estetică, mărinimia și bonomia erau tăria și măreția - un model moral educațional național. Nu știa ce-i dușmănia, viclenia și invidia. Părea artizanul unei epoci citorite din valori, comori și sublime splendori – ocârmuite de

o punctualitate perfectă românească, asistată de cea nemțească.

Nu voi greși dacă afirm că era inegalabilul lider camaradier al generației sale, avea prieteni, discipoli și admiratori infiniți. Poate numai Gr. Vieru îl surclasa. De la începuturi, devenise vârful de lance a pleiadei iluștrilor transnistreni – A. Marinat, D. Darienco, C. Constantinov, V. Iovița, A. Codru, V. Chiriac, V.

Iacovlev, apoi V. Beșleagă, E. Doga etc. Întreaga viață a elogiat, divinizat și protejat sfânta dumisale provincie – Nistrenia tiranizată, recolonizată, decimată draconic și cosmopolitizată diabolic etnospiritual.

Prin 1998, întrebând direct și discret, cine ar putea constitui și construi un partid național salva-

tor? - răspunsul m-a șocat: Numai mamele noastre cu nemărginita lor dragoste față de copii...

Probabil, nimeni n-a predicat atât de sublim-inocent și captivant la ecranul televiziunii naționale despre sfințenii și milostenii - iubire, dragoste, noblețe, omenie, prietenie, arte, știință etc. - dialogând admirabil de captivant și intrigant cu scriitorul A. Gromov.

Destinul dumisale era profetismul intelectual și etnospiritual național, avea harul prorociei consecutive și decente, chiar inocente. Ion Dediu remarcă inspirat (parafrazat): „Era prodigios și afectuos că dl Petru Soltan credea că pământul se rotește în jurul lui”. Decenii la rând a salahorit sacrificial să întrunească

înalta noastră intelectualitate - elita meritocratică - într-un Consiliu național (Agoră) analitic pe lângă Uniunea Scriitorilor - care să rostească marile adevăruri poporului său, însă președintele USM, dl Mihai Cimpoi, orgoliosul iluzionist, l-a subminat și tergiversat non-diplomatic. Astfel, aidoma unui Don Quijote lupta (haiducea), culturaliza, lumina și profetiza neobosit, lansând predicții și soluții în cele mai dramatice probleme naționale ca ultimul spartan și mohican moralist al veacului.

Incontestabil, dl Petru Soltan urma să fie cel mai bun președinte al Academiei de Științe. În vara anului 1989 se anunțase concurs la funcția respectivă, am ticluit operativ o adresare-recomandare, semnată de profesorii V. Banaru, P. Tarhon, I. Dediu, I. Golban etc., a

fost publicată în ziarul „Învățămintul public”. Desigur, romantismul ori naivitatea politică era evidentă. Dumnealui nu făcea parte din sistemul nomenclaturist sovietic satanist. Dacă se realiza minunea, noi aveam altă Academie și altă republică... Nu știm cât și cum au câștigat matematicile, dar literatura a pierdut în persoana soltaniană o pană măiastră, auriferă. Avea darul și harul povesti-

torului nativ, memoria excepțională îl asista și stimula facultățile narative. Ion Druță l-a încurajat să scrie, dar raționamentele pragmatice l-au consacrat matematicilor (decizie lesne de înțeles, dar greu de acceptat...). Cu siguranță, simțea în forurile interioare că-i un literat (auto) convertit (capturat) la matematici. Precum recunoștea și I. Ungureanu „rătăcirile” sale regizorale-actoriale în detrimentul celor literare.

Desigur, la funerarile oratorii erau profund evlavioși, generoși și elogi-oși: „P. Soltan a fost cavalerul reformelor, a restructurării radicale a sistemului sovietic educațional, legiferând studierea istoriei românilor, a inițiat trimiterea tinerilor la studii în România, a contribuit la apariția învățământului privat: ULIM, Liceul „Prometeu”, a remarcat prof. Ion Buga. „Dl P. Soltan este un mare necunoscut, un Socrate ori P. Țuțea al nostru, unul din cei mai înțelepți contemporani. Am stat împreună la spital, întrețineam polemici infinite. Odată a glumit: dac-ar veni cea cu coasa și ar auzi ce și cum discutăm, ar lăsa coasa, s-ar așeza lângă noi să asculte”, evoca nostalgic și judicios Ion Ungureanu. „Marele dispărut a făcut istorie și va rămâne în istorie”, lapidar aprecia personalitatea soltaniană rectorul ASEM, dl Gr. Belostecinic. N. Dabija elogia-evoca valoarea cărților scrise, în special cea intitulată „Transnistria, lacrima mea”, nuvela de excepție „Etrele”,

apoi volumele „La porțile Babilonului”, „Între Scylla și Charybda” etc. Unică soluție pentru viitorul Basarabiei, dar și al Transnistriei sale, este Reunirea - iată care a fost testamentul marelui savant și gânditor („LA”, 21 iulie 2016). „Petru Soltan a fost mentorul și părintele meu sufletesc (dr. Andrei Iuri-Apostol). Indiscutabil, se poate considera un om fericit și mântuit adresatul acestor aprecieri superlative: „Profesorul a fost un Model în toate, un Veritabil

De multe ori și mulți ani reluam sugestia să scrie cel mai captivant și intrigant roman al vieții: prietenia, polemicile, epopeea relațională ce a durat peste șase decenii cu Ion Druță. Anume dumnealui a cunoscut cele mai subtile, sensibile și abisale taine druțiene, știa domnița pe care a iubit-o toată viața Ion Druță. Ea, decenii în șir, tot îl întreba ce mai face Ion Druță? Probabil, romanul druțian îl va scrie în biblioteca cerească sub lumina Luceafărului.

Academician, un Titan prin corectitudinea, cultura, omenia, competența, cumsecădenia deosebită, care, însumate, formează și înseamnă DEMNITATE DE OM” (dr. Ion Andronic).

Un deceniu în urmă, vizitând baștina regretatului - am ținut să trec neapărat pe la Parohia comunei, știam că a fost reparată grație osârdiei și aportului financiar al familiei Soltan - încă în primii ani ai democrației, am fotografiat turlile tânguioase de frumoase, precum era și restauratorul lor. Biserica este cetatea românească zidită în piatră la o margine de țară, alături de cea culturală, intelectuală și științifică ctitorite pentru întreaga țară.

Una din marile mele delectări spirituale erau să provoc polemici fascinante între B. Matiencu și P. Soltan, pe care le amplificam cu așchii incendiate, precizând de ce omit titulatura de academicieni: în colonii nu pot exista academicieni statutari, numai (semi)tributari).

Inutil a mai hamletiza și decanta: de ce a lipsit conducerea republicii, președintele Academiei, Rectorul USM etc. de la funeraliile unui intelectual elitar și aristocrat național? Zadarnic rostim cele mai frumoase cuvinte, dacă nu rostim adevărul pocăitor purificator curățitor de păcate (I. Ungureanu) pentru intrare în moralitate și posteritate.

Duminică, 17 iulie 2016; ianuarie 2018; iunie 2020.

PS: După difuzarea prezentelor evocări, am primit un răvaș răvășitor:

„Dragă domnule Grigorescu, Mulțumesc mult pentru elogiul adus celui plecat, dar și sârmanului pământ al Transnistriei... Noi, cei amintiți de Domnia Ta, pare să fim ultimele explozii de lumină în acel spațiu, după care se va așterne întunericul. Dar, poate, dă bunul Dumnezeu și crapă balaurul din răsărit și se înseninează cerul și peste acea parte de pământ românesc...”

Vladimir Beșleagă, 20 iulie 2016.

„La vatra slovelor cu tâlc”, o vatră a înțelepciunii populare

Personalitate binecunoscută în viața intelectuală a republicii. Dumitru Păsat și-a adus aportul la valorificarea patrimoniului nostru spiritual prin formularea de axiome, postulate teoretice, principii estetice în domeniul filosofiei, prin sintetizarea experienței milenare a gândirii omenești. Dovadă incontestabilă a aportului Domniei Sale în cercetarea experienței creatoare a universului uman constituie cartea *La vatra slovelor cu tâlc*, apărută în 2018, sub auspiciile Editurii Pontos și care, pe bună dreptate, ar putea fi apreciată drept o lucrare de referință în problema dialogismului cultural.

Cartea se prezintă drept o sinteză a unui bogat material factologic, unde prin dialog are loc orientarea spre o complexitate de probleme de semnificație cognitivă, filozofică, ontologică, arhetipală. D. Păsat a găsit o modalitate relevantă de a realiza niște interviuri inspirate cu diferite personalități din filozofie, cultură, istorie, literatură, folclorică, pentru a aprofunda ideea de artă în înțelesul deplin al cuvântului, spre cunoașterea unui vast cerc de probleme ale vieții spirituale de epocă, în corelație cu ideile progresiste ale timpului. Dialogurile sunt intuite la anumite niveluri gnoseologice, de percepție a realității estetice curente, de aprofundare a valorilor în dependență de mesajul comunicat, ceea ce ne face să intuim în persoana autorului, așa cum sublinia acad. M. Cimpoi, un om dialogal, un angajator de conversație [1, p.7], dar în același timp un recuperator al adevărului științific și estetic, al valorilor incontestabile ale spiritualității românești. D. Păsat se aventurează în niște pelerinaje peripatetice [1. p.6] pentru a se încadra în discuții pertinente cu personalități notorii din artă, cultură, critică

literară, spre cunoașterea celor mai importante realizări din domeniul științelor socio-umane. Putem evidenția prezența mai multor texte, studii, materiale de investigație și cercetare marcate de profunzime și spirit creator, unde sub o formă sau alta sunt esențializate anumite dimensiuni gnoseologice ale cunoașterii umane, în același timp, fiind concretizate niște pledoarii pentru

omenie, spiritualitate, revigorare sufletească. Cu alte cuvinte, se face o retrospectivă analitică a itinerarului spiritual traversat de omenire, de la „memorie la istorie”, iar de aici autorul purcede spre contemplarea lăuntrică a unor rosturi esențiale multiple, dezvăluie valorile general-umane ale poporului, constituite de secole și perpetuate prin timpuri și generații. Metaforic vorbind, D. Păsat parcurge cu demnitate „munții albaștri ai filosofiei”, pentru a se menține în exigențele spirituale ale contemporaneității, a promova valori și semnificații din arsenalul gândirii naționale și universale.

Sfera preocupărilor de cercetare în interviurile inițiate de D. Păsat este vastă și se manifestă în dependență de problematica abordată, pornind de la anumite postulate teoretice sau interpretări critice cu caracter generalizator, cu deschidere spre recuperarea unor valori estetice fundamentale ale universului uman. Impresionează, în mod special, dialogurile axate pe concepțiile filosofice ale lui D. Cantemir, B.P. Hașdeu, M. Eminescu, M. Eliade, L. Blaga, A. Mateevici, privite la diferite niveluri de abordare, unde legătura cu filosofia transpare dintr-o perspectivă hermeneutică. Merită atenție, în același timp, interconexiunile cu marii cugetători ai lumii I. Cant, M. Heidegger, C. Noica, care au exercitat o influență benefică asupra gândirii românești. Este vorba despre niște orizonturi și dimensiuni ale cunoașterii condensate în bagajul intelectual al omenirii, într-o sferă complexă al noțiunii, meditații, principii de interpretare la nivelul unor exigențe filosofice. Discursurile și opiniile expuse, în această ordine de idei, capătă semnificația de integrare într-o lume a misterelor, a resorturilor mitice, dar în același timp este evidențiată și valoarea lor formativă, de modelare a personalității umane în conformitate cu un ideal estetic, spiritual, filosofic amplu preconizat.

Un loc aparte în cartea semnată de D. Păsat îi revine anumitor aspecte filosofice ce țin de domeniul culturii populare exteriorizat printr-un ansamblu al datinilor și tradițiilor autohtone, diferite credințe, obiceiuri, superstiții din imaginația poporului. În această ordine de idei, și-a găsit expresie un univers de o profundă semnificație, unde diferite categorii estetice din arsenalul creației folclorice sunt raportate la dimensiunile

estetice ale sufletului popular, fiind relevată o „matrice stilistică” constituite de secole și perpetuată prin timpuri și generații. Merită atenție exegezele despre spiritualitatea geto-dacică, precum și intuirea unor noțiuni valorice din filosofia credințelor, constituirea lor etnică, estetică, socială pe parcursul istoriei, prin stratificarea lor precreeștină și creștină. Este vorba despre un tezaur spiritual, cu orientare pentru a dezvălui o ambianță arhetipală, marcată de ritmurile primare ale vieții omenești, unde persistă „o lume creată pentru om, determinată de rangul acestuia înaintea demiurgului” [2, p.333]. Or, așa cum încearcă să ne convingă, interlocutorii, dialogurilor realizate de D. Păsat, inițierea în actele ritualice fundamentale ale existenței omenești se manifestă prin suprapunerea diferitor niveluri de percepție mitico-folclorică și se realizează în măsura în care gândirea populară le desacralizează pentru a le ampla-

sa în niște situații concrete de viață. Conotația creștină a sensurilor prevede delimitarea diferitor tărâmurii esențiale și înclină spre miezul filosofiei populare, lărgeste și aprofundează dimensiunile cunoașterii printr-un joc al spiritului însoțit de contrastele izbitoare ale unor situații existențiale de limită, unde legătura dintre om și univers se prefigurează dintr-o perspectivă astrală, absolută, desăvârșită.

Volumul *La vatra slovelor* cu tâlc precum și alte realizări tematice semnate de D. Păsat se caracterizează prin niște calități notorii, argumentare științifică, sensibilitate și discernământ. Invitația în lumea lecturilor filosofice indică un proces de devenire spirituală, dar și alese virtuți de scriitor și eseist, de analist inspirat într-un univers existențial specific, cu orientare spre un spectru de probleme marcate de optimism și dragoste de viață, credință în Dumnezeu, acestea fiind trecute

prin filiera erudiției sale intelectuale, a vocației și dorinței supreme de a atinge dimensiunile adevărului. Diapazonul empiric al cunoașterii umane este fără limită și capătă semnificația de sărbătoare spirituală [3, p. 200], a cugetului uman, sărbătoare care în permanență se dovedește a fi în preajma noastră, este sinteza unor îndelungi eforturi creatoare pe tărâmul unor ample preocupări de cercetare în contextul resorturilor filosofice.

Referințe bibliografice:

1. M. Cimpoi. *Pelerinaje peripatetice prin literatură și filosofie (În loc de prefață)*. În: D. Păsat. *La vatra slovelor* cu tâlc. Chișinău, Editura Pontos, 2018.
2. S. Fântânanu. *Poezia lui L. Blaga și gândirea mitică*. București, 1940.
3. I. Buruiană. *Alexei Mateevici despre doctrina filosofico-teologică a lui Gustav. Fechner*, În: D. Păsat *La vatra slovelor* cu tâlc. Chișinău, Editura Pontos, 1989.

LIUSEA URSACHI, DIRECTOR B.P. CETIRENI

Bibliotecile — puncte de informare a alegătorilor

Din luna februarie, majoritatea bibliotecarilor din raion am fost implicați în proiectul *Bibliotecile – puncte de informare a alegătorilor*, care face parte din programul *Democrația se învață prestat de CICDE* (Centru de Instruire Continuă în Domeniul Electoral). De altfel, CICDE este ferm convins că democrația se învață.

Astfel toate bibliotecile participante au avut ca sarcină să instruiască în jur de 30 de persoane (maturi și copii) în acest domeniu. Activitățile au fost preconizate pentru luna martie. Din cauza pandemiei de coronavirus aceste instruirii s-au amânat până la scoaterea restricțiilor și în loc de 2 activități am fost nevoiți să desfășurăm 6, cu câte 4-5 persoane, adică să respectăm regimul de securitate – măști, dezinfectant, distanțare ș.a.

E dificil, ori ușor să iei o decizie? Vrem noi ori nu, viața ne impune să facem diferite alegeri, să luăm diferite decizii. De acest lucru s-au convins copiii – participanți la instruirile

desfășurate la Biblioteca Publică Cetireni. Dacă cei maturi (cu ei tot s-au organizat instruirii) cunosc deja procedura de vot, despre procesul decizional în general, apoi pentru copii

activitățile au fost surprize totale. Curioși din fire, copiii au fost foarte entuziasmați de desfășurarea atractivă și dinamică a activităților. Cu plăcere au mimat procedura de vot din antichitate, cea din sec. XIX și cea prezentă. Cu satisfacție intrau în rolul de operator, membru a comisiei, alegător ș.a. Fiecare a avut buletin de identitate cu ajutorul căruia au mers la votare

. Apoi au făcut cunoștință cu urnele de vot, cu cabina, au numărat voturile, le-au anulat pe cele nevalabile au asistat la înregistrarea rezultatelor alegerilor ș.a.

Ne pare rău de restricțiile impuse de pandemie pentru că copiii (chiar și maturii) cu drag au participat la activitățile de acest gen, ba au solicitat desfășurarea lor și în continuare în perioada post-pandemică.

Interesul sporit al individualităților creatoare pentru valorile memoriei populare: argument

MARIANA COCIERU

Literatura anilor 1960-1980 prezintă în esență momentul de reabilitare a cursului firesc de dezvoltare a procesului artistic din Basarabia. Izolat de contextul literar românesc și în acest mod lipsit și de orientările literare europene, fenomenul artistic dintre Prut și Nistru, intrat în impas din cauza condițiilor politico-istorice totalitariste, inițiază restabilirea matricei stilistice, revenind, în primul rând, la folclor și la tradiția literară clasică. Primele realizări creative au fost evaluate de critica literară contemporană ca fiind rudimentare, simpliste și dăunătoare pentru imaginea literară de atunci. Prin urmare, reconsiderarea evoluției și a valorilor beletristicii a plasat peisajul artistic al anilor 1960-1980, pe de o parte, „în contextul totalitarismului, al izolării de matricea firească a literaturii române, al anihilării memoriei, tendința de reconstruire a eului identitar traducându-se la nivelul imaginarului liric printr-un procedeu al interiorizării” [1, p. 11], iar, pe de altă parte, a supus unei noi viziuni redresante manifestarea modernismului pornind, nemijlocit, de la noile canoane estetice ale poeziei contemporane care facilitează procesul de identificare și analiză a operelor artistice care se eschivau de la ideologicul comunist. În acest fel, modernismul literaturii din Basarabia (anii 1960-1980) prezintă similitudini cu cel european promovat la începutul sec. al XX-lea de T. S. Eliot și care viza o modernitate scaldată în valorile trecutului: „Tradiția [...] presupune, în primul rând, un simț al istoriei [...]; iar simțul istoriei presupune perceperea trecutului

nu numai ca trecut, dar și ca prezent; simțul istoriei te obligă să scrii având nu numai generația ta în sânge, dar și sentimentul că întreaga literatură europeană de la Homer și, în cuprinsul ei, întreaga literatură a țării tale au o existență simultană și alcătuiesc o ordine simultană. Acest simț al istoriei – care este simțul atemporalului și al temporalului totodată și, de asemenea, al temporalului și al atemporalului în unitatea lor – este ceea ce îl face pe un scriitor să fie legat de tradiție. Și ceea ce face, totodată, ca scriitorul să fie pe deplin conștient de locul lui în timp, de propria lui contemporaneitate” [2, p. 35]. Iată de ce, revenirea la tradiție, la sursele și experiența spirituală, motivează, în cea mai mare parte, tendința literaturii sau a artei spre universal, spre generalitate și totodată „alternativa la uitare și scufundarea într-un prezent perpetuu” [3]. Fenomenul respectiv îi va determina pe exegeții contemporani (M. Cimpoi, N. Bilețchi, A. Bantș, E. Botezatu, T. Butnaru, A. Ghilaș etc.) să reinterpreteze peisajul literar din Basarabia, în contextul deschiderii spre universalism, din perspectiva recuperării zonelor ce țin de sacralitate, a folclorului (ca fenomen viu, peren) și a literaturii clasice. Ajungând la concluzia că procesului literar pruto-nistean postbelic îi este specifică spre sfârșitul anilor '50 tendința de reabilitare a esteticului și a eticului, se pune accentul pe *lirism*, ca ipostază preponderent acaparantă, realizată prin „interiorizarea viziunii” și prin necesitatea de redobândire „a mijloacelor artistice de care, din cauza ideologizării, literatura se lipsise o vreme” [1, p. 37].

În evoluția literaturii române au mai fost consemnate perioade de stagnare și impas, iar atunci când lipsea o tradiție literară a fost relevat fenomenul preluării modelului din folclor. Fenomenul respectiv, aflat în centrul investigațiilor lui Constantin Ciopraga în studiul *Personalitatea literaturii române*, este fructificat prin extinderea terminologică *caracterul clasicizant al folclorului*: „În esență, folclorul a generat la români un stil cu un pronunțat caracter de clasicitate, verificându-se astfel opinia lui Lessing (din *Laocoon*) că popoarele, în fazele culturii tinere, urmează spontan principiile frumosului clasic” [4, p. 18.], deoarece viziunea clasicismului antic și viziunea folclorică au aceeași rădăcină [5, p. 181]. La stilul clasic al literaturii populare s-a referit și Dumitru Caracostea în studiul *Clasicismul stilisticeii populare*, dezvoltând în patrimoniul cultural imaterial formule deja cristalizate artistic care în „clasicismul de pretutindeni, au devenit tipare de universalizare” [6, p. 423].

Revenirea ciclică la modalitățile arhetipale de creație și inspirație reface mitul „eternei întoarceri” sau mitul „Vârstei de aur”, care prezintă, în fond, prin nostalgia „primordialului” și întoarcerii la origini, rezistența în fața istoriei și a atacurilor violente din partea ideologilor presupuse a fi revoluționare ce intenționau să construiască „o cultură cu adevărat populară” și care mizau, de fapt, să impună „o cultură socialistă în conținut și națională în formă”. Prin urmare, orientările sau căutările scriitorilor de a revigora, resuscita mediul li-

terar, sufocat de dogmele metodei de creație a realismului socialist, trebuiau să pornească de la niște modele fundamentale consolidate. „Alături de folclor, literatura clasică a constituit acel reper indicator, de care apropiindu-se și cu care identificându-se spiritual ori, dimpotrivă, îndepărtându-se și înstrăinându-se, procesul literar din deceniile următoare a marcat salturi calitative, realizări valorice importante sau a bătut pasul pe loc în lăncezeală și rătăcire estetică” [7, p. 233].

În perioada postbelică, în procesul de revitalizare a fenomenului literar românesc, în momentul unei anume destinderi/liberalizări a sistemului socialist, se observă o antrenare catalizatoare continuă a creației populare și a mitologiei autohtone, cu atât mai mult că apariția și evoluția literaturii scrise au fost puse întotdeauna pe seama prezenței substratului folcloric. Perioada contemporană, în pofida tuturor anacronismelor și sincronismelor identificate de critica literară, a devenit etapa catalitică de transfigurare estetică a valorilor, miturilor, simbolurilor și motivelor patrimoniului cultural intangibil, în acest fel susținând și latura de modernizare prin reintegrarea tradiției în cotidian.

Descoperirea folclorului ca model de inspirație pentru *literatura de autor* a generat și apariția unor accepții teoretice de definire a fuziunii/interferenței creației populare cu opera cultă. Sintetizând toate încercările de taxonomizare ale criticii și teoriei literare, am reușit să identificăm o serie de *modalități de intertextualizare a folclorului*: citare, împrumut, copiere, imitație, stilizare, asimilare organică, prelucrare, preluare, absorbție, modificare, analogie, personanță, similitudină folclorică, mutație funcțional-estetică, mutație ontologică, transfigurare estetică, utilizare a folclorului ca paradigmă pentru dezvoltarea literaturii de autor, valorificare, transformare, receptare, restilizare, recreare, nuanțare, mimare, decorativitate, detașare de modele și creare pe cont propriu în spiritul lor etc.

În reliefașul impactului produs de către constituentele etnofolclorice asupra prozei literare se cere adoptarea unei viziuni duble de interpretare, urmărind sincron și diacronic raportarea unor scriitori la anumiți predecesori, prin evidențierea unor modele deja consemnate de critica literară, dar și a mutațiilor survenite în noul context artistic. Viziunea cercetării este una interdisciplinară, deoarece, investigarea unui fapt de cultură populară, text folcloric, ne obligă să recurgem la sprijinul mai multor discipline: folcloristică, etnologie, antropologie culturală, mitologie, istoria religiei, teoria literaturii etc.

Atât modelele consolidate, cât și noile mutații estetice au demonstrat că folclorul întotdeauna „nutrește, fecundează, este punct de pornire, izvor artistic, fond autohton, model de artă, înrăurire, tradiție și izvor de înviere, modernizează creația literară prin forța spirituală interioară a poporului” [8, p. 32], iar spațiul de sorginte folclorică al satului românesc devine prolific în conturarea unor reprezentări lirice și epice a mediilor țărănești în care se află conservată esența morală și spirituală a neamului.

Începând cu anii '60, procesul literar cunoaște o mutație esențială în încercarea de a revigora și moderniza *lirismul românesc*. Căutările sunt puse pe seama reabilitării tradiției clasice interbelice de valorificare estetică cultă a folclorului. În acest sens, criticul Andrei Țurcanu va sublinia tendința scriitorilor de a depăși concepția vulgarizatoare a folclorului și a caracterului popular: „De la mimarea superficială a unor ritmuri și versificări folclorice accentul s-a deplasat spre profunzimile unei mitopoezii populare, spre sugestia muzicală a unor ritmuri fundamentale și a unor imagini esențiale. E de constatat și efervescența unor forme literare insolite pentru un spațiu literar rigid și anchilozat, a unor structuri și modalități artistice necunoscute în cadrul limitat al metodei de creație totalitariste (proza lirică, balada și

baladescul, romanța, monologul interior, viziunea antropomorfică etc.)” [7, p. 246].

Scopul esențial al demersului constă în identificarea și cercetarea funcționalității constituentelor etnofolclorice intertextualizate în structura prozei scriitorilor români din Basarabia în perioada anilor 1960-1980 și evaluarea nivelurilor de asimilare, sublimare, transfigurare estetică a motivelor, simbolurilor și imaginilor mitico-folclorice din creația populară în operele artistice ale prozatorilor: G. Meniuc, I. C. Ciobanu, V. Beșleagă, V. Vasilache, I. Druță, D. Matcovschi, V. Ioviță, S. Vangheli etc.

Prin urmare, investigarea inițiată a mizat să răspundă la următoarele obiective:

- reconsiderarea valorică a fenomenului relaționării folclorului cu literatura cultă;
- identificarea formelor interferenței creației populare cu literatura română cultă;
- ilustrarea specificului conceptual al constituentelor etnofolclorice, sintetizând studiile ce abordează acest subiect;
- prezentarea repertoriului variat al constituentelor etnofolclorice operat în studiile moderne;
- interpretarea și examinarea corectă a fenomenului de *folclorism*, stabilind dimensiunile autentice ale procesului analizat;
- determinarea și sistematizarea avantajelor transfigurării elementelor etnofolclorice în proza din Basarabia, luând în vizor atât contextul literar, dar și socio-cultural, politic al perioadei investigate;
- evaluarea fenomenului asimilării organice a constituentelor etnofolclorice în proza scriitorilor din Basarabia (anii 1960-1980);
- interpretarea rolului intertextualizării folclorului în literatura română din Basarabia cu referință la perioada investigată;
- identificarea și examinarea funcționalității motivelor, simbolurilor, imaginilor folclorice în textele narative analizate;

- decodificarea mesajului recontextualizant al elementelor etnofolclorice transfigurate prin raportarea la tradiția populară.
- evidențierea unor particularități individualizante, stileme literare în valorificarea elementelor folclorice în proză.

Esențială pentru demersul inițiat este reliefaarea conceptelor de componente etnofolclorice, prin precizarea statutului lor teoretic în cadrul evoluției actuale a studiilor de folcloristică și etnologie, bazate exclusiv pe redimensionarea influențelor dintre patrimoniul cultural imaterial și literatura scrisă, pe reconsiderarea fenomenului de folclorism literar. Actualitatea temei este demonstrată de caracterul ei interdisciplinar (folclor-literatură), prin relaționarea folclorului cu procesul literar, aparținând atât științei care studiază cultura populară, cât și teoriei literaturii, ceea ce a solicitat o revizuire exigentă în vederea stabilirii unor noi direcții de investigare. În corespundere cu orientările actuale ale cercetării faptelor de folclor, prezenta lucrare tinde să contribuie la reconsiderarea mai multor aspecte ale subiectului luat în discuție. Prin urmare, s-a ținut cont de reconstituirea diacronică a percepției constituenților de folclor și a evoluției conexiunii dintre creația populară colectivă și cea individuală scrisă, prin reliefaarea mecanismelor de recontextualizare a componentelor tezaurului imaterial în substanța operelor literare a prozatorilor români din Basarabia.

Aplicarea viziunii folcloristice asupra identificării și interpretării imaginilor, motivelor, simbolurilor, mitemelor, structurilor prozodice, secvențelor lirice, convențiilor narrative etc., intertextualizate în operele literare ale scriitorilor prin raportarea la manifestarea acestora în mentalitatea populară constituie o perspectivă nouă adoptată cu referire la investigarea prozei din Basarabia, studiată preponderent sub aspect literar.

Canalizarea acestui demers pe viziunea de cercetare folcloristică permite identificarea modalităților

folclorice de creație, a componentelor de substanță ale creației populare asimilate în mod plastic. Prin urmare, sunt relevate mecanismele de transfigurare a elementelor folclorice în operele literare, în funcție de orientările literare ale prozatorilor.

Valorificarea constituenților etnofolclorice și mitopoetice în proza din Basarabia demonstrează fenomenul mutațional al imaginilor statice în cele dinamice, consolidate ca principiu de gândire artistică și procedeu de creare a imaginii plastice *naționale* a lumii.

Evidențind latura subversivă a unor opere artistice, stabilim importanța recontextualizării constituenților etnofolclorice în creația artistică a scriitorilor ca fenomen general tipologic de rezistență în fața vitregiilor istorico-literare. Pentru basarabeni, folclorul a fost, probabil, unicul limbaj care exprimă subtil, subliminal, sufletul, atunci când era supusă cenzurii chiar și creația populară. Crezul național s-a manifestat prin diverse forme și mijloace, menținând vie conștiința românească pe segmentul unității și integrității culturii, al tezaurului spiritual al moldovenilor de la est de Prut cu întreaga națiune română: limbă, istorie, tradiție, obiceiuri și durând opere care să reprezinte o expresie autentică a vieții poporului, în ciuda procesului de deznaționalizare partinică, de formare a unei noi, false, națiuni, cea „sovietică moldovenească”, diferită de cea românească.

Studierea sub aspect sincretic și analitic a unui număr considerabil de componente etnofolclorice valorificate literar, argumentează interesului sporit al individualităților creatoare pentru valorile memoriei populare, percepute ca mecanism generator și alternativă importantă în dezvoltarea culturii naționale în condiții de criză identitară.

Investigarea elementelor etnofolclorice în proza contemporană face posibilă nu doar constatarea unui produs estetic al aspectului folclorico-etnografic obiectiv sau al transfigurării conștiente a com-

ponentelor respective din câmpul semantic al patrimoniului cultural imaterial, dar și perceperea acestora ca pe un fundament catalizator funcțional (generator de forme și emițător de semnificații), un sistem creativ universal, o posibilitate conceptuală de percepere a lumii, o capacitate spirituală și estetică continuă și un mijloc de constituire a imaginii poetice.

Prin urmare, reevaluarea istorico-teoretică a modalităților de preluare, recontextualizare, asimilare organică și transfigurare estetică a componentelor etnofolclorice în proza scriitorilor români din Basarabia (1960-1980) contribuie la formularea unei originale perspective etnofolclorice de abordare a interferențelor folclorico-literare având ca efect reconceptualizarea noțiunilor fundamentale de *folclorism* și *constituente etnofolclorice* în vederea reinterpretării și aprecierii valorice obiective a prozei din perioada indicată.

Referințe bibliografice:

1. Bantoș Ana. *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică*. Chișinău: Tipografia Serbia, 2010. 345 p.
2. Eliot T. S. *Eseuri alese: critica literară*. Traduceri de Petru Creția și Virgil Stanciu. Prefață de Ștefan Stoescu. București: Humanitas Fiction 2013. 473 p.
3. Stanomir Ioan. *Focul tradiției*. În: *Lapunkt*, 11 august 2013. <http://www.lapunkt.ro/2013/08/11/focul-traditiei/> (vizitat la 18.06.2020).
4. Ciopraga Constantin. *Personalitatea literaturii române*. Iași: Princeps Edit, 2011. 418 p.
5. Papadima Ovidiu. *Literatura populară română: Din istoria și poetica ei*. București: EPL, 1968. 726 p.
6. Caracostea Dumitru. *Critice literare*. Vol. II. București: Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1944. 466 p.
7. Țurcanu Andrei. *Bunul simț: Eseuri*. Chișinău: Cartier, 1996. 256 p.
8. Pop Mihai. *Tradiție și înnoire în folclorul român contemporan*. În: *Analele Universității „C. I. Parhon”, Seria Științe sociale – Filologie* (București), 1959, tom. VIII, nr. 15, p. 39-48.

Un dușman al poporului

Variantă adaptată după piesa cu același nume de H. Ibsen

Personaje:

Eva, Elisabeth, Loren, Catherine, Petra, Aslaksen, Barbara, Billing, Morten, Ejlif, Căpitanul Horster, Cetățenii orașului, Curierul dnei primar

ACTUL I

Scena

E seară. Locuința doctorului Stockman, modestă și amenajată cu gust. La intrare, un cuier cu o comodă mică. În centru, o canapea cu o măsuță în față. Pe măsuță, o fructieră și o lampă. Alături două fotolii, amplasate opus unul față de altul. Ușa din stânga duce la bucătărie, iar cea din spate, dă în odaia de lucru a doctorului. Se deschide cortina, mai apoi se aude soneria de la intrare. Catherine iese din bucătărie și deschide ușa. În prag apare Elisabeth.

Catherine: Elisabeth? Ce surpriză!

Elisabeth: Bună seara, Catherine.

Catherine: Bună, Elisabeth.

Elisabeth: Cu ce ocazie la familia Stockman?

Catherine: Fratele m-a rugat să-mi ajut cumnata până când se întoarce din deplasare. Știi că Eva e ocupată la stațiune din zori și până în noapte.

Elisabeth: Da, se rupe muncind. E acasă?

Catherine: Nu. S-a dus cu copiii la plimbare.

Elisabeth: La ora asta? *(Se aude soneria)* Se pare că a venit. *(Catherine deschide ușa, intră Loren)*.

Catherine: Loren?

Loren: Da.

Catherine: Catherine, cumnata Evei. Intră, Eva m-a preîntâmpinat că o să treci pe la ea.

Loren: (surprinsă) Bună seara doamnă primar.

Elisabeth (rece): Loren? Bună. Bănuiesc că ai venit cu treabă...

Loren: Da. E vorba de un articol la ziar...

Elisabeth (sarcastic): Nu mă îndoiesc. Înțeleg că sora mea a devenit un colaborator prolific la... cum se cheamă?...

Loren (râzând strâmb): "Mesagerul Poporului". Doctorul ne face onoarea să publice la noi când are ceva important de spus.

Elisabeth: Ceva important... Înțeleg. Să nu crezi că mă deranjează că Eva colaborează la ziarul tău.

Loren: Vă referiți, desigur, la articolele despre băile balneare.

Elisabeth: Exact! La băile noastre, doamnă Loren. Avem acum cea mai modernă stațiune balneară din țară. Asta va schimba total și definitiv orașul. Ne va pune pe harta Europei. Ține minte vorbele mele, doamnă Loren!

Catherine: Așa zice și Eva.

Elisabeth: Ne merge din ce în ce mai bine. Prețurile terenurilor și imobilelor au început să crească, afacerile înfloresc, apar investitori. Bugetul orașului n-o să mai fie ținut doar din taxele și impozitele localnicilor.

Loren: Minunat! În cazul ăsta, articolul doctorului pică la fix.

Elisabeth: A scris ceva despre asta?

Loren: E un articol scris în care recomandă băile noastre.

Catherine: Eva are o mulțime de idei legate de stațiunea balneară. În fiecare zi...

Loren: Orice s-ar zice, dna Stockman a creat stațiunea balneară.

Elisabeth: Serios? Am mai auzit asta, chiar recent. Și care credeam că avusem și eu o mică contribuție...

Catherine: Eva a susținut asta mereu. *(Către Loren)* Nu vreți să mâncați ceva, doamnă Loren? Eva trebuie să apară imediat...

Loren: Mulțumesc... o să iau ceva...

Catherine: Atunci, treceți la bucătărie. Acolo e și domnul Billing. *(Loren se duce la bucătărie)*

Elisabeth (șoptind): Incredibil! Cât poate fi lipsită de respect, cretina!

Catherine: Nu-ți mai face sânge rău. *(Se aude cineva la ușă)* Trebuie să fie Eva. *(Intră Mortin și Ejlif, mai apoi Eva cu căpitanul Horster. Copiii se salută cu doamna primar, pe urmă se duc în odaia lor)*.

Copiii: Bună seara, doamnă primar.

Elisabeth: Bună, dragii mei.

Eva: Hei, Catherine! Avem un mușafir. Fă cunoștință. Căpitanul Horster.

Catherine: Catherine, cumnata Evei.

Eva: Căpitane, pune-ți haina în cuier și la masă. Cred că ești mort de foame. *(Se îndreaptă spre bucătărie)*

Catherine: Eva...Eva... *(Îi face semn, Eva o vede pe Elisabeth)*

Eva: Elisabeth... *(Se îndreaptă spre ea, Catherine cu Horster se duc la bucătărie)* Mă bucur să te văd Elisabet!

Elisabeth: Tocmai plecăm...

Eva: Nici un fel de plecare. Catherine, ai pregătit surpriza?

Catherine (din bucătărie): Desigur!

Eva: La cină avem friptură de vită. Hai să iei o gură, te rog.

Elisabeth: Nu, mulțumesc. Nu insistă.

Eva: Hai Elisabeth să stăm un pic la masă, să ne trăim viața din plin, să mai stăm de vorbă... că avem despre ce vorbi. Doar nu suntem străine.

Elisabeth: Nu mulțumesc. Ai cu cine vorbi. La bucătărie te așteaptă Loren.

Eva: Loren deja e aici?

Elisabeth: Mi-a spus că o să publice un articol de-al tău.

Eva: Nu, nu vreau să-l mai public. Nu e momentul cel mai potrivit.

Elisabeth: De ce nu e momentul cel mai potrivit?

Eva: Deocamdată nu-ți pot spune nimic, Elisabeth.

Elisabeth: Îmi ascunzi ceva Eva? Îmi ascunzi ceva? Sper că n-ai uitat că sunt președintele consiliului de administrație al stațiunii.

Eva: Eu sper ca tu să nu uiți asta. Uite ce e, hai să nu ne mai certăm.

Elisabeth: Nu vreau să mă cert cu nimeni, dar vreau să-ți atrag atenția că stațiunea balneară este o super-afacere, și orice se întâmplă acolo trebuie tratat prin mijloace specifice, de către cei autorizați să o facă. Nu permit să mi se ascundă nimic sau să se acționeze după ureche.

Eva: Ți-am ascuns eu vreodată ceva, Elisabeth? Ți-am ascuns eu ceva?

Elisabeth: Da, mi-ai ascuns. Mi-ai ascuns. Ești tentată mereu să faci lucrurile în felul tău, Eva. Și asta nu se poate admite la nivelul ăsta. Ar trebui să ai mare grijă, da, da, să ai mare grijă, pentru că într-o zi s-ar putea să plătești scump pentru asta. Să nu spui că nu ți-am zis. La revedere!

Eva: Vorbești prostii, Elisabeth, vorbești prostii!

Elisabeth: Ba nu, nu vorbesc prostii, Eva, . nu vorbesc prostii! Știu foarte bine ce spun! Și acum, te rog să mă scuzi. La revedere Catherine, (*Iese*).

Eva: Elisabeth, stai, oprește-te, oprește-te să vorbim. (*Apare Catherine*)

Catherine: A plecat?

Eva: Furioasă rău.

Catherine: Ce i-ai mai făcut?

Eva: Nimic.

Catherine: Atunci, de ce a plecat mâniaoasă?

Eva: Fiindcă nu-i raportezi când mă culc, când mă scol, când mănânc... M-am săturat Catherine, m-am săturat de mofturile ei. Până în gât m-am săturat. Nu pot, nu pot să-i dau socoteală pentru tot ce fac în fiecare secundă, nu pot.

Catherine: Gata, gata, liniștește-te, liniștește-te. (*Eva se liniștește*)

Eva: Apropo, poșta a venit azi?

Catherine: Încă nu. (*Apar Loren, Billing, Horster*).

Loren: Dna Primar nu era în apele ei în seara asta.

Eva: Are probleme cu stomacul.

Toți: Ha-ha-ha!

Loren: Cred că și "Mesagerul Poporului" a contribuit la asta. La cât l-am tocat... **Eva:** Catherine, ne aduci câte o cafea?

Catherine: Imediat!

Eva: Stai lângă mine, căpitane... vii atât de rar pe la noi... stați jos, prieteni. (*Billing și Loren iau loc*).

Horster: Mult timp nu mi-a făcut plăcere să vin. Dar acum lucrurile s-au schimbat. (*Catherine intră cu o tavă cu serviri*)

Catherine: Aveți aici de toate. Serviți-vă cu ce vă place. (*Lasă tava și pleacă*)

Eva: Mulțumesc, Catherine.

Intră Petra. Poartă pălărie și haină, cărând cu ea caiete și manuale. E o persoană foarte directă și determinată care crede sincer că munca este un dar pe pământ.

Petra: Bună seara!

Eva: (*cald*): Bună seara, Petra!

Billing: Căpitane, uite ce minune de fată are doamna doctor. Eu dacă aș fi în locul dumitale, zău, aș intra mai des pe la familia Stockman. Bună seara frumoasă.

Petra: Bună seara.

(*Petra își dă jos haina și pălăria. Lasă caietele și cărțile pe comodă.*)

Petra: Voi stați aici tolăniți ca niște reptile și eu muncesc din greu.

Eva: Vino și tu între reptile. Vino lângă mine, Petra.

Petra: Mamă, am o scrisoare pentru tine.

Eva (*în alertă*): De la cine?

Petra: M-am întâlnit cu poștaşul în drum spre școală și mi-a dat-o mie. N-am mai avut timp să mă întorc s-o las acasă.

(*Eva ia scrisoarea de la Petra*)

Petra: E ceea ce așteptai?

Eva: Vă rog să mă iertați o clipă. (*Pleacă spre biroul ei*)

Petra: Ce-o fi?

Petra: Nu știu. De câteva zile întrebă întruna dacă a venit poșta.

Billing: Probabil e vorba de vreun pacient din alt oraș.

Petra: Are prea multe pe cap.

Loren: Apropo, mai traduci romanul acela din engleză pentru noi?

Petra: L-am început, dar eram foarte ocupată...

Loren: Predai din nou la șeral?

Petra: Doar două ore.

Billing: Plus patru ore ziua, la școală.

Petra (*așezându-se pe canapea*): Da, șase ore pe zi. Și în fiecare seară am foarte multe teste de corectat. Dar e minunat, îmi place.

(*Apare Eva cu scrisoarea deschisă în mână*)

Eva: Catherine, vino la noi. Vreau să auzi și tu noutatea pe care am primit-o. (*Intră Catherine*)

Eva: Domnilor, am o veste care va cutremura orașul! O descoperire îngrozitoare!

Loren: Vorbești serios?

Petra: Ce s-a întâmplat, mamă?

Eva: Ah, mi-ar fi plăcut ca Elisabeth să fie aici!

Loren: Ce s-a întâmplat, doctore?

Eva: Băile noastre celebre, cu toate instalațiile lor care ne-au costat milioane, toată stațiunea balneară, nu sunt decât un focar de infecție!

Petra: Băile?

Catherine: Stațiunea?

Billing: Nu pot să cred!

Eva: Știți depozitul de deșeuri, de

sus din Valea Morii? Mizeriile alea care miros îngrozitor? Toate alea infectează apa care vine de sus din munte și pătrunde în rețeaua de alimentare a băilor. Practic toată apa care se presupune că ar trebui să-i vindece pe oameni e otrăvită. Și otrava asta se scurge până în mare.

Horster: Vrei să spui că și plajele sunt infectate?

Eva: Exact!

Loren: Ești sigur de toate astea, doctore?

Eva: Am început să am suspiciuni anul trecut. Erau prea multe cazuri de febră tifoidă și tulburări gastrice printre turiștii de la băi. La vremea aia am crezut că e vre-un virus adus de turiști, dar mai târziu, astă iarnă, mi-a venit o idee și am început să fac analize de apă. Am trimis mostre de apă la Universitate, pentru analize chimice mai detaliate...

Loren: Și acum ai primit rezultatele?

Eva: (*agitând scrisoarea în aer*) Am dovada! Dovada că apa e infectată și că nu poate fi întrebuințată nici intern, nici extern.

Catherine: Slavă Domnului că ai descoperit asta la timp!

Loren: Și ce-ai de gând să faci, doctore?

Eva: Să îndrept lucrurile.

Loren: Și crezi că e posibil?

Eva: Sper. Altfel toată instalația de apă a băilor e inutilizabilă. Dar nu vă faceți griji, știu exact ce e de făcut.

Catherine: Ce?

Eva: Luați loc. Întregul sistem de alimentare cu apă al stațiunii trebuie schimbat. Conductele de apă sunt așezate prea jos, trebuiesc mutate mai sus. Practic tot sistemul trebuie înlocuit.

Petra: Cel puțin acum poți să le dovedești că ar fi trebuit să te asculte când i-ai avertizat.

Eva: Când au început lucrările le-am spus că greșesc, că nu pot pune conductele atât de jos. Dar cine sunt eu, un rahat de profesor. Oare poate un doctor să-i învețe pe politicieni cum să construiască o instalație de apă pentru o stațiune balneară. Acum o să le iasă pe nas.

Billing: E fantastic!

Eva: E mai mult decât fantastic. Și știți de ce? Că am depistat totul înainte să se declanșeze o epidemie. Să auzim ce vor zice când vor vedea asta! Petra, raportul meu e pe birou. (*Petra intră în biroul ei*) Catherine, adu-mi un plic. (*Catherine iese după plic*).

Loren: Mi-ar plăcea să scriu la ziar despre asta.

Eva: Chiar ți-aș fi recunoscătoare. Orașul trebuie să știe cât mai repede despre acest lucru!

Horster: Doctore, sper că o să te alegi cu ceva pentru informația care ne-ai comunicat-o! (*Apar Petra și Catherine*)

Petra: Poftim raportul.

Catherine: Și plicul.

Eva: Domnilor, această dovadă venită de la Universitate și raportul meu – 5 pagini solide, explozive vor ajunge direct pe masa Consiliului de administrație al stațiunii. Petra, ai grijă ca raportul să ajungă pe masa primarului, azi.

Petra: Bine mamă.

Billing: Trăiască doctorul!

Toți: Trăiască! Trăiască! Trăiască!

Eva: Căpitane, vreau să dansez.

Horster: Sunt la dispoziția dumitale, dna doctor.

Eva: Atunci să sune muzica.

Toți: Să sune!!! (*O ia de mână pe Eva și începe s-o învârtăscă. Toți strigă de bucurie, e o emoție generală. Eva dansând ia vorba*).

Eva: Dacă ai ști căpitane, dacă ai ști, cât mă simt de împlinită că am depistat focarul, sursa de infecție a apei din oraș.

Horster: Toți locuitorii vor aprecia acest lucru doamnă doctor! Sunt sigur.

Eva: Sper că așa va fi căpitane. Acum să uităm de apă și să dansăm, să dansăm cu toții, prieteni, fiindcă sunt cea mai fericită din orașul nostru. (*Toată lumea se avântă în dans, toți sunt în al nouălea cer de euforie, e o splendoare fantastică. Pe fundalul veseliei și a dansului se stinge lumina.*)

Scena 2

Același decor, dimineața următoare. Se aude soneria. Catherine iese și deschide. În prag apare o domnișoară.

Curierul: Bună dimineața doamnă.

Catherine: Bună.

Curierul: Sunt curierul doamnei Primar. Am un plic pentru doamna doctor. Vă rog să îl transmiteți.

Catherine: Numaidecât.

Curierul: La revedere.

Catherine: O zi bună. (*Apare Eva.*)

Eva: Catherine, cine-i?

Catherine: Curierul lui Elisabeth. A adus un plic.

Eva: Dă-mi să văd. (*Deschide plicul și citește*) Vă trimit înapoi raportul pe care l-ați înaintat... (*Continuă să citească fără voce*)

Catherine: Ce zice?

Eva: (*punând scrisoarea în buzunar*): Că o să treacă pe aici după amiază.

Catherine: Mor de curiozitate să văd ce-o să zică.

Eva: În sufletul ei cred că se bucură. E geloasă doar că mai există cineva care face bine orașului, în afară de ea.

Val, vârtej întră bucuroasă Barbara. Se uită în jur căutând ceva și zâmbind complice. Va zâmbi așa până va ieși din casă. E arhetipul personajului viclean atât de des găsit în dramaturgia lui Ibsen. Pare că zâmbetul îi e înghețat pe față. E cel care face mereu jocurile murdare. Dar, uneori e simpatic pentru că nu are scrupule și o spune pe față, râzând.

Barbara: Eva, Eva! E adevărat, e adevărat ce-am aflat?

Catherine: Bună dimineața, mamă.

Barbara: Bună, Catherine, tu cu ce ocazie aici?

Eva: Mă ajută pe mine până când se întoarce Peter din deplasare.

Barbara: Păi până la urmă e adevărat sau sunt numai vorbe goale. Pentru Dumnezeu, spuneți-mi odată și plec.

Catherine: La ce te referi?

Barbara: La nebunia asta cu sistemul de apă. E adevărat?

Eva: E adevărat. Cum ai aflat?

Barbara: Petra a trecut pe la mine în drum spre școală. Nu mi-am închipuit niciodată că o să-o ataci pe soră-ta în halul ăsta. Sora ta a tras sfoarele să fiu exclusă din consiliul local și m-au dat afară ca pe-un câine. Foarte bine, trage-le-o cretinilor, Eva, trage-le-o! Catherine fă-ne câte o cafeluță. (*Catherine iese*)

Barbara: Nu mai sunt o jucătoare în politică, dar dacă reușești să i-o tragi primarului și găștii ei cu chestia asta cu gângăniile...

Eva: Nu sunt gângăni, ci bacterii.

Barbara: Mă rog, niște mizerii în conductele de apă, dar nimeni nu le vede în afară de tine.

Eva: Oricine poate să le vadă la microscop.

Barbara: Crezi că soră-ta e nebună să creadă toate astea... (*Intră Loren*)

Loren: Bună dimineața. Oh, scuzați-mă... Ușa era deschisă...

Barbara (*bucurându-se, văzând în Loren, o confirmare*): Deci e și presa băgată în chestia asta. O să apară totul în ziare, nu? În sfârșit, în sfârșit s-a găsit ac de cojoc și pentru dna Primar. Dați-i zor dragele mele, dați-i zor. Faceți-o cu ou și oțet, să nu rămână nici praf din ea. Eva, ești atât de bravo, atât de bravo că zău te-aș pune la icoană. Dacă o mântui

pe soră-ta, să știi că jumătate din patri-moniul meu îl trec în custodia ta. Dar, trebuie să plec. (*Iese, Eva încearcă s-o oprească*)

Eva: Stai, stai Barbara, lasă-mă să-ți explic. Bătrâna nu crede povestea cu apa. Crede că vreau să i-o trag surorii mele...

Loren: Ai vreo veste de la primar?

Eva: Mi-a transmis că o să treacă pe aici.

Loren: De aseară, mă tot gândesc la orașul ăsta, Eva, care e condus de o gașcă de mafioți.

Eva: Nu toți...

Loren: Ba toți Eva, toți. Sunt respectabili, sunt bogați, au mașini, vile, case luxoase, iahturi, conturi în bănci, sunt influențați și au reușit să concentreze în mâinile lor toate resursele orașului. Ei conduc totul, justiția, bussines-ul, transportul, construcția, fac ce vor. Au demonstrat asta când au instalat conductele acolo unde le-au instalat?

Eva: Nu. A fost o greșeală pe care o vom îndrepta.

Loren: Nu, n-a fost o greșeală, Eva. A fost o indiferență totală față de ceea ce au făcut, ce fac și ce vor face. Și știi de ce? Fiindcă cunosc foarte bine că n-au să răspundă nici pentru un păcat. De aia trebuie să-o terminăm cu rezultatele apei infectate. Când am preluat "Mesagerul Poporului" am jurat să distrug toată gașca din primărie, în frunte cu primarul.

Eva: Totuși, ei îi datorăm stațiunea balneară.

Loren: Nu numai ei, dar și ție, Eva. Știu că ești sora primarului, dar sunt sigură că asta nu te împiedică să vezi adevărul...

Eva: Sigur, dar... (*Bate cineva la ușă*) Intră! (*Intră tipograful Aslaksen. E îmbrăcat simplu dar îngrijit. Poartă mănuși și ține în mână pălăria și o umbrelă. E complet caracterizat, nu mai e nimic de spus*)

Aslaksen: Iertați-mă, doamnă doctor, nu vreau să deranjez...

Loren: Pe mine mă cauți, Aslaksen?

Aslaksen: Nu, nu știam că ești aici. Pe doamna doctor o caut.

Eva: Pot să te ajut cu ceva?

Aslaksen: E adevărat, doamnă doctor, e adevărat ce am auzit de la Billing, că vreți să porniți o campanie pentru refacerea sistemului de apă al stațiunii?

Eva: Da, dar nu e vorba de o campanie.

Aslaksen: Am vrut doar să știți că noi, micii întreprinzători, suntem ală-

turi de dumneavoastră.

Eva: Îți mulțumesc, domnule Aslaksen, dar știți...

Aslaksen: Chestiunea apei e importantă pentru noi. Stațiunea balneară e o mină de aur pentru oraș și pentru micii afaceriști. Eu, în calitate de președinte al asociației de proprietari... mai mult decât atât, ca reprezentant al Societății Moderatilor... am o oarecare influență în oraș...

Eva: Știi asta foarte bine, domnule Aslaksen.

Aslaksen: Vă dați seama că pentru mine ar fi floare la ureche să vă aranjez o manifestație de stradă.

Eva: O manifestație? Cu ce scop?

Aslaksen: Cetățenii orașului ar putea ieși pe străzi să vă mulțumească pentru că ați descoperit și ați făcut publică o chestiune atât de importantă. Evident, totul s-ar face într-un mod civilizată, fără să jignim autoritățile.

Eva: (*strângându-i mâna*) Nu pot să-ți spun, domnule Aslaksen, cât de mult mă bucură acest tip de sprijin.

Aslaksen: Aveți o majoritate solidă de partea dumneavoastră, d-na doctor. La revedere și nu uitați că sunt lângă dvs..! Zid!(*Pleacă*)

Eva: (*în urma lui*) Mulțumesc pentru tot, dle Aslaksen! O zi bună!

Loren: Ce zici de personaj?

Eva: Cred că domnul Aslaksen e un om bine intenționat.

Loren: Greșeala asta cu conductele de apă trebuie adusă la cunoștință fiecărui om. Lasă-mă să public raportul tău.

Eva: Nu, până nu vorbesc cu sora mea.

Loren: Și dacă dna Primar nu va fi de partea noastră...

Eva: Sunt sigură că va fi, și apoi o să poți să publici tot raportul, literă cu literă.

Loren: Am cuvântul tău?

Eva: Desigur. (*Îi întinde raportul*) Poftim raportul.

Eva: O zi bună, dna doctor! Anunț-mă când ai vești de la primar! (*Iese, a-pare Catherine cu o tavă cu două ceșcuțe de cafea*)

Catherine: Dar unde-i mama?

Eva: A plecat

Catherine: Și atunci cu cine ai vorbit? De la bucătărie am auzit că vorbeai cu cineva. Nu cumva a fost Elisabeth?

Eva: Nu, a fost Loren și Aslaksen. Am avut o discuție productivă cu ei. M-au făcut să înțeleg că sunt sprijinită de o majoritate solidă. Am sentimentul că tot orașul e al meu. (*Se aude un zgo-*

mot)

Catherine: E ușa de la intrare.

Eva: Trebuie să fie Elisabeth. (*Se duce și deschide. În hol intră Elisabeth*)

Catherine: Bună dimineața Elisabeth.

Elisabeth: Bună.

Eva: Mă bucur să te văd Elisabeth.

Intră, intră.

Elisabeth: Mulțumesc. (*Intră*)

Eva: Ce faci?

Elisabeth: Așa și așa. (*Tușește de câteva ori, dându-i de înțeles lui Catherine că dorește să vorbească cu Eva în patru ochi*)

Catherine: Eu mă retrag la bucătărie. Am treabă. (*Iese*)

Elisabeth: Am găsit ieri pe birou raportul tău despre situația băilor.

Eva: Și? L-ai citit, la-i citit?

Elisabeth: L-am citit.

Eva: Și?

Elisabeth: În raport spui pe undeva că garantăm otrăvirea turiștilor și a vizitatorilor.

Eva: Exact asta se întâmplă. Și apa de băut, și apa de tratament e infectată.

Elisabeth: Și concluzia e că ar trebui să refacem tot sistemul de alimentare cu apă al stațiunii.

Eva: E unica soluție Elisabeth.

Elisabeth: Azi dimineață am trecut pe la inginerul care a proiectat instalația de apă și, așa, în glumă, i-am zis că în viitor ar trebui să facem schimbările astea...

Eva: În viitor? Problema e urgentă...

Elisabeth: Tipul a zâmbit și mi-a făcut niște calcule. Ai idee cât ar costa ce vrei tu? Bănuiesc că nu ți-ai bătut capul! Câteva sute de milioane.

Eva: (*uluiește*): Atât de mult?

Elisabeth: Asta în ce privește banii. Ce e mai rău, e că lucrurile ar putea dura cel puțin doi ani.

Eva: Doi ani?

Elisabeth: Cel puțin. Ai cumva și o idee despre ce facem cu stațiunea în timpul asta? Va trebui s-o închidem, și când vestea că apa e otrăvită se va răspândi, nu va mai fi picior de turist în orașul ăsta. Asta e realitatea, Eva, asta e. Dacă nu privești situația în ansamblu, ai toate șansele să ruinezi orașul.

Eva: Uite ce e, Elisabeth! Nu vreau să ruinez pe nimeni. Și am terminat vorba.

Elisabeth: Stațiunea balneară e inițială și plămânul acestui oraș, Eva. Fără ea nu avem nici un viitor.

Eva: Dar cu apa infectată otrăvind orașenii și turiștii avem viitor?

Elisabeth: Avem, dacă n-ai să faci tam-tam din asta.

Eva: Și ce ar trebui să fac, ce ar trebui să fac?

Elisabeth: Creează un plan de măsuri preventive și consiliul de administrație al stațiunii ar lua în considerație necesitatea unor îmbunătățiri, în niște limite financiare, desigur.

Eva: Tu chiar crezi că aș putea fi complice la o asemenea înșelătorie care va deveni o crimă împotriva turiștilor și întregii comunități? Nu, și iarăși nu! Problema e că tu și consilierii tăi ați insistat, da da ați insistat în ciuda avertizărilor mele ca sistemul de apă să fie montat așa cum l-ați montat și nu aveți curajul să recunoașteți ce uriașă greșelă ați făcut.

Elisabeth: Bine, bine, să presupunem că ai dreptate. Să zicem că îmi pasă de reputația mea. Eva, fără o reputație bună nu se poate conduce un oraș... în curând vin alegerile... iar eu vreau să fac ceea ce e mai bine pentru oraș. Iar ca să fac ceea ce e mai bine trebuie să câștig alegerile. De aia e de datoria mea să insist ca raportul tău să nu ajungă la Consiliul de administrație al stațiunii. Acest lucru ar putea influența asupra alegerilor în defavoarea mea. Mai târziu, după ce câștig alegerile, eu personal am să pun în discuție problema și o să se rezolve. Până atunci însă, vreau să negi în mod oficial toate zvonurile legate de apă.

Eva: Interesant, cum îți închipui tu acest lucru?

Elisabeth: Spui pur și simplu că ai reluat cercetările și că ai ajuns la concluzia că pericolul nu este așa mare cum ai estimat inițial. Și că ai totală încredere în consiliul de administrație al stațiunii, care va lua toate măsurile necesare pentru a îmbunătăți situația.

Eva: Niciodată, niciodată, Elisabeth, n-o să-mi schimb poziția atâta timp cât calitatea apei nu se va schimba.

Elisabeth: Nu mă interesează poziția ta, nu mă interesează!

Eva: Dar pe mine mă interesează.

Elisabeth: Ca persoană particulară te privește, dar ca angajat al stațiunii nu ai dreptul să exprimi păreri personale care să fie contrare consiliului de conducere.

Eva: Ascultă-mă, sunt doctor, sunt doctor, am dreptul să-mi expun punctul de vedere cu privire la orice pe lumea asta.

Elisabeth: Nu și despre sistemul de apă. Îți interzic categoric!

Eva: Îmi interzici?

Elisabeth: Da îți interzic! Îți interzic!

Eva: Scuipeu pe interzicerea ta.

Elisabeth: Ce, nu mi te supui? (*Tensiunea dintre cele două ea ampoare*)

Eva: Da, nu mă supun, nu mă supun!

Elisabeth: În calitate de președinte al Consiliului de administrație ești obligată să te supui.

Eva: Dacă n-ai fi sora mea... dacă n-ai fi sora mea...

Elisabeth: Atunci ce? Hai zii... Ce mai aștepti?

Eva: Te-aș...te-aș...scuipa în față.

Elisabeth: D-apoi pentru așa cuvinte ...

Eva: Ce-ai să-mi faci?! Ce-ai să-mi faci?! (*Sunt gata să se ia la bătaie. Intervin Catherine și Petra cu strigăte*)

Catherine: Eva!

Petra: Mamă! Mamă, liniștește-te! (*Situația parcă se domolește*) D-na Primar nu merită să suporti batjocora ei.

Elisabeth: Ce faceți? Ascultați după uși?

Catherine: Nu-i nevoie, strigați suficient de tare ca să vă auziți de la bucatărie.

Eva: (*reluând discuția cu Elisabeth*) Spuneai că-mi interzici...

Elisabeth: M-ai forțat să o fac.

Eva: Și dacă nu te ascult, ce vei face?

Elisabeth: O să facem o conferință de presă ca să calmăm populația.

Eva: Ok. Atunci o să dau și eu declarații împotriva voastră. O să reconfirm tot ce am spus în raport și am să demonstrez că eu am dreptate și voi mințiți. Și atunci ce-o să faci?

Elisabeth: Atunci pur și simplu o să fii concediată. Nu o să mai fii doctorul medical al stațiunii.

Eva: Ai fi în stare să faci asta?

Elisabeth: Da, aș fi în stare, aș fi în stare dacă declarî război stațiunii. (*Lui Catherine*) Catherine, tu ești, probabil, singura persoană normală în casa asta. Încearcă să-i bagi mințile în cap. Fă-o să priceapă ce consecințe vor fi pentru familia ei.

Eva: Asta mă privește doar pe mine.

Elisabeth: Ba nu! Asta privește tot orașul, orașul pe care îl urăști.

Eva: În schimb tu îl iubești Elisabeth, tu îl iubești adăpându-l cu apă infectată. Oamenii s-au săturat de iubirea ta coruptă, Elisabeth! S-au săturat. Înțeleg odată că nu poți, nu poți crea bunăstare omorând oameni nevinovați. Nu poți. Corupția, ucide, Elisabeth! Ucide!

Elisabeth: Ai întrecut orice limită cu insinuările tale, Eva. Tu nu numai că nu-ți iubești orașul, tu... tu... îl trădezi. Ești o trădătoare!

Eva: (*pornind furioasă spre Elisabeth*): Cum îndrăznești...

Catherine: (*băgându-se între ele*): Eva!

Petra (*ținând-o pe Eva*): Mamă!

Catherine: Gata-a-a!

Petra: Potoliți-vă! (*Cele două se calmează*)

Elisabeth: (*demnă*) Eu te-am avertizat. Gândește-te la tine și la familia ta. O zi bună. (*Iese*)

Eva: M-a făcut trădătoare. Chiar aștăzi raportul o să ajungă pe masa consiliului. Tot orașul o să vă ceară capetele. Asta n-o să rămână așa!

Catherine: Te rog, mai gândește-te. Are atâta putere în oraș.

Eva: Iar eu am de partea mea adevărul.

Catherine: Adevărul nu înseamnă nimic atunci când nu ai putere.

Petra: Cum poți să spui asta, mătușă, cum poți să spui?

Eva: Am de partea mea presa independentă și o majoritate solidă. Asta nu înseamnă putere?

Catherine: Pentru Dumnezeu, Eva, sper că n-ai de gând să te războiești public cu sora ta.

Eva: Și ce dracu ai vrea să fac? Ce... s-o pup undeva?

Catherine: Să renunți la preocuparea ta. N-o să-ți aducă nimic războiala asta. Vor face oricum ceea ce vor. O să-ți pierzi slujba. Nu e exclus că și soțul tău va fi concediat. Și atunci din ce surse veți trăii.

Petra: Mătușă, încetează. Îți dai seama ce vorbești? Îți dai seama că o îndemni pe mama să procedeze la fel ca sora-sa...

Catherine: Da tu îți dai seama, îți dai seama din ce o să trăiești dacă măcă-ta și taică-tău vor fi concediați, dacă n-o să aveți un ban pentru a cumpăra o coajă de pâine.

Eva: Gata, gata, liniștiți-vă. (*Intră copiii*)

Copiii: Bună ziua familiei Stockman!

Eva: Bună, dragii mei. Ce ați făcut azi la școală, copiii?

Morten: Am învățat ce este o insectă. Dar... ce s-a întâmplat? De ce...

Eva: Nimic, nu s-a întâmplat, nimic. Știți ce? Vreau și eu să vă învăț ceva. Vreau să vă învăț ce este un om. Luați loc dragii mei. Petra, Catherine, aș-

zați-vă și voi. (*Toți se așează*). Așa dar ascultați-mă.

De când Dumnezeu a creat lumea și cele patru colțuri ale pământului, omul a fost și este esența societății. Datorită valorilor sale umane ce îl diferențiază de celelalte ființe din natură el, omul, este apreciat pentru discernământul de a distinge binele de rău, frumosul de urât, dragostea de ură, valoarea de nonvaloare, într-un cuvânt ființa cea mai rațională din univers. Din toate subiectele asupra cărora se poate reflecta, nici unul nu suscită mai mult interes și nu are o mai mare importanță decât cel care se numește om. Cu părere de rău, lumea de azi a devenit superficială și din ce în ce mai egoistă. Nu-i pasă de cei din jur, de aproapele său, de cei sau cel pe care l-a îmblânzit. Și dacă cineva dă de greu sau de durere, ea, lumea, adică oamenii sunt indiferenți de a îndrepta lucrurile. Mă uit cu părere de rău în jurul meu și mă doare, mă doare când văd aceste comportamente fâțarnice care urmăresc doar propriile interese, fără nici un fel de remușcare când cineva cade la pământ doar pentru că altcineva își dorește mult mai mult decât cel cineva. A exprima sentimentele și al face pe cel cineva să simtă sprijinul tău fără să-i ceri ceva în loc este o artă, o artă care se exprimă prin ajutor, respect, dragoste, iertare, apreciere, înțelegere, speranță etc.

Această artă la baza căreia stau pilonii moralității, se numește om. Cam atât am avut a vă spune, dragii mei despre ce este om. Sper că ați înțeles mesajul meu.

Ejlif: Am înțeles mămică. Am înțeles că omul este arbitrul liber creat de Dumnezeu, adică acel care are dreptul să aleagă între bine și rău.

Morten: Și cel care alege binele, mămică, acela este cu adevărat om.

Eva: Mă bucur mult bunii mei că ați înțeles ce trebuie să alegeți. Doamne, dacă ați ști cât de mândră sunt de voi. Dacă ați ști, cât de mult vă iubesc. Acum, mergeți și luați masa, La bucatărie vă așteaptă o surpriză.

Morten: Mulțumim, mămică. Noi nespun de mult te iubim.

Eva: Și eu vă iubesc, scumpii mei, și eu vă iubesc... Petra, du copiii la masă. (*Petra ia copiii și pleacă*) Catherine, eu plec la tipografie. Mă întorc seara târziu.

Catherine: Bine Eva. (*În timp ce Eva se îndreaptă spre tipografie cade cortina*).

Vasile Brescanu sa născut la 20 iulie 1940 în satul Gotești, raionul Cantemir, Moldova. A absolvit facultatea de actorie de la Institutul de Arte din Chișinău (1962) și VGIK (atelierul lui M. Romm, 1970). Ca actor s-a filmat la studiouri din diferite țări. A decedat la 3 ianuarie 2010.

Filmografia (actor):

Așteptați-ne în zori (1963) – Vlaicu,
Corida automobilistică (1964, „Mosfilm”) – americanul,
Fugit de sub escortă (1965) – soldatul Brebu,
Tunelul (1966, „Mosfilm” – România) – Petrescu,
Oaspetele de piatră (1967, „Mosfilm”) – rol episodic,
Nunta la palat (1969) – Manolache,
Duminica în mahala (1969) – mirele,
Explozie cu efect întârziat (1970) – Valentin,
Calul, pușca și nevasta (1975) – Constantin,

Cânta o pasăre în noapte (1976) – Vasile Căruntu,
Misiune specială (1979) – Marin.

Filmografia (regizor):

Duminica în mahala (1969),
Ultimul fort (1971),
Băieți de dobă (1972),
Toate probele sunt contra lui (1974),
Misiune specială (1979),
Greșeala lui Toni Vendis (1981), 2 episoade,
Cale întoarsă nu există (1985),
Tunul de lemn (1986).

Vizitați

www.casadecreatie.md

Site-ul conține **arhiva digitală a revistei Realități Culturale**, disponibilă gratuit.

Mănăstirea Țăpova